

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Caroline Knutsson

Advokaters skadeståndsansvar vid vårdslös rådgivning

Särskilt om professionsansvar och culpabedömningen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: Period 1 VT2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Terminologi	8
1.6 Metod	10
1.7 Material och forskningsläge	14
1.8 Disposition	15
2 PROFESSIONSANSVAR I ALLMÄNHET	17
2.1 Professionsansvar och rådgivning	17
2.2 Uppdragsavtalet	19
2.3 Den befogade tillitens relevans för professionsansvaret	21
2.4 Rådgivarens förpliktelser: om lojalitet, metod och pedagogik	24
3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR SKADESTÅNDSANSVAR	29
3.1 Skadedständslagens tillämplighet	29
3.2 Inom- eller utomobligatoriskt ansvar?	29
3.3 Objektiva förutsättningar för ansvar	32
3.4 Subjektiv förutsättning för ansvar	37
4 ADVOKATERS PROFESSIONSANSVAR	41

4.1	Om advokaten som rådgivare	41
4.2	God advokatsed	42
4.3	Resultatansvar och metodansvar	44
4.4	Informationsansvar och pedagogisk plikt	48
5	CULPABEDÖMNINGEN	51
5.1	Omständigheter att beakta	51
5.1.1	Inledning	51
5.1.2	Uppdragets omfattning	53
5.1.3	Frågornas komplexitet och svårighetsgrad	54
5.1.4	Tid till sitt förfogande	55
5.1.5	De värden som står på spel	56
5.1.6	Klientens instruktioner och advokatens särskilda insikter och erfarenheter	58
5.2	En förhöjd culpärskel? – Om uppenbarhetsrekvisitet	61
6	DISKUSSION OCH SLUTSATSER	68
6.1	Sammanfattande slutsatser de lege lata	68
6.2	Diskussion de lege ferenda	69
6.2.1	Lagstiftning eller självreglering?	69
6.2.2	Konsultavtalslag	70
6.2.3	Speciallagstiftning	72
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	78
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	84

Summary

The issue of professional liability for professions providing advisory services has received increased attention in Swedish doctrine and case law as professional advisers have gained a more prominent role in society. These advisers include lawyers, a profession that clients turn to specifically for its legal expertise. The overall purpose of this paper is to examine and discuss the professional liability of lawyers when a client suffers pure economic loss due to the lawyer's advice. In particular, the paper focuses on what their professional responsibility entails, how the liability assessment is made, and whether legislation regarding lawyer's responsibilities should be introduced.

Advisers bear a professional responsibility, and thus they have certain responsibilities which must be performed in accordance with good practices. The obligations of lawyers are defined by the profession's guiding rules on good practices and decisions of the Swedish Bar Association's Disciplinary Committee. If a lawyer does not fulfill his professional responsibilities and causes the client economic loss, his professional liability can be triggered.

The assessment of lawyers' liability was defined in two recent cases of the Supreme Court, NJA 2018 s. 414 and T 2841-18. In these cases, six circumstances were identified as relevant for the assessment, which upon closer scrutiny do not appear to have significantly changed the legal situation. Furthermore, the court's requirement of the lawyer's negligence being *obvious* is discussed and it is concluded that this requirement does not mean a change in the law, or that gross negligence is required for liability to arise.

Finally, the pros and cons of introducing legislation regarding the responsibilities of lawyers are discussed. Although some criticism can be directed towards the legal situation and although there are certain pedagogical benefits of legislation, it is concluded that legislation should not be introduced as it would not be precise enough and would quickly become outdated.

Sammanfattning

Frågan om professionella rådgivares ansvar vid rådgivning har blivit alltmer uppmärksammas i svensk doktrin och praxis allteftersom rådgivarnas roll har blivit viktigare i samhället. Till denna grupp av rådgivare hör advokater, en yrkeskår som klienter anlitar för dess särskilda juridiska expertis. Det övergripande syftet med denna uppsats är att utreda och diskutera advokaters ansvar för ren förmögenhetsskada som vållas en avtalskontrahent genom vårdslös rådgivning. Arbetet inriktas särskilt på vad professionsansvaret innebär, hur culpabedömningen görs, samt huruvida lagstiftning borde införas avseende advokaters professionsansvar.

Rådgivare bär ett professionsansvar, vilket innebär ett krav på att uppdrag ska utföras fackmässigt. Advokaters professionsansvar konkretiseras av de vägledande reglerna om god advokatsed och avgöranden från advokatsamfundets disciplinnämnd. När en advokat inte uppfyller sitt professionsansvar och detta ger upphov till skada för klienten, kan detta anses utgöra vårdslös rådgivning.

Culpabedömningen avseende advokaters skadeståndsansvar har genom NJA 2018 s. 414 och mål T 2841-18 kommit att konkretiseras av HD. I dessa mål utpekades sex omständigheter att beakta vid culpabedömningen, vilka vid en närmare granskning inte verkar ha förändrat rättsläget nämnvärt. Vidare behandlas frågan om HD:s uppenbarhetsrekvisit vid advokaters skadeståndsansvar och slutsatsen dras att rekvisitet varken förändrat rättsläget, eller innebär ett krav på grov vårdslöshet för att ansvar ska uppstå.

Avslutningsvis diskuteras för- och nackdelar med att införa lagstiftning gällande advokaters professionsansvar. Trots att viss kritik kan framföras mot nuvarande ordning och att det finns vissa pedagogiska fördelar med lagstiftning, dras slutsatsen att en sådan inte bör införas eftersom den inte skulle bli precis nog och snabbt skulle föråldras.

Förord

Att skriva förordet till mitt sista arbete under min studietid, och sitta här med bara dagar kvar av juristprogrammet, känns både mycket glädjefyllt och lite vemodigt. Som många sagt otaliga gånger innan mig, är det svårt att förstå att tiden har kunnat gå så fort sedan allt började för fem år sedan. Tiden har berikats med det bästa studentlivet kunnat erbjuda och jag känner mig tacksam för alla föreningar, resor och vänner som förgyllt min studietid. Stort tack till mina vänner i Lund för den roliga tid vi haft ihop! Härnäst finns det några personer som jag vill tacka särskilt.

Tack till min handledare, Eva, för dina kloka tankar och peppande ord under arbetets gång. Jag kunde inte ha önskat mig en bättre handledare! Vidare vill jag säga tack till mamma för att du alltid funnits där för mig och till pappa för att du alltid stöttat och påmint mig om att ”du kan, om du vill”. Tack också till min fina lillebror, den roligaste i familjen. Tack till IC för er ovillkorliga kärlek, er vänskap är ovärderlig. Avslutningsvis tack till Einar, för ditt outtröttliga stöd genom detta arbete, men framförallt för att du gjort de senaste två åren till de bästa.

Lund den 25 maj 2020

Caroline Knutsson

Förkortningar

AvtL	lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
DCFR	Draft Common Frame of Reference
DS	Departementsserien
HB	Handelsbalk (1736:1232)
HD	Högsta Domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
KommL	Kommissionslag (2009:865)
KtjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
VRGA	Vägledande regler om god advokatsed (Med kommentar, reviderad juni 2016)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Samhället rör sig mot en ökad internationalisering och kunskapsspecialisering. Till följd av detta har behovet av hjälp inom områden som ekonomi, juridik och dylikt ökat.¹ Advokater, revisorer, försäkringsmäklare och liknande yrkesgrupper har därmed fått stor betydelse i sina roller som rådgivare. När rådgivningen inte ger önskat resultat kan kostnaderna bli stora och svåra ansvarsfrågor realiseras. Frågan om skadeståndsrättsligt ansvar vid vårdslös rådgivning har därmed fått ökad uppmärksamhet. Detta har exempelvis visat sig i att speciallagstiftning successivt införts för vissa yrkesgrupper, samt genom att Högsta domstolen (HD) i flera mål har behövt förtydliga skadeståndsansvarets gränser.

En viktig yrkesgrupp bland de ovan nämnda rådgivarna är advokater, vilka anlitas just för sin juridiska expertis. Dessa rådgivare förutsätts ge kvalificerade råd som deras klienter ska kunna förlita sig på. Inte sällan betalas stora summor för kvalitativ rådgivning, och i de fall en advokat begår ett misstag står ofta stora belopp på spel. Frågan är var gränsen ska dras mellan vilka misstag som är ursäktliga, och vilka som ska resultera i att en advokat ska kunna hållas skadeståndsrättsligt ansvarig. Under 2018 och 2019 har HD avgjort två mål i syfte att specificera hur advokaters skadeståndsansvar bör bedömas. Det är mot bakgrund av dessa prejudikat som denna uppsats ämnar utreda advokaters skadeståndsansvar enligt gällande rätt.

---

¹ Se Andersson (2013) s. 227.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utreda och diskutera advokaters ansvar för ren förmögenhetsskada som vållas en avtalskontrahent genom vårdslös rådgivning. Särskilt är syftet att utreda hur culpabedömningen görs vid advokaters ansvar och att diskutera huruvida professionsansvaret borde regleras i lagstiftning.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå det ovannämnda syftet kommer framställningen att utgå ifrån följande frågeställningar:

- Vad innebär professionsansvar i allmänhet?
- Hur görs culpabedömningen i samband med att skadeståndsansvar görs gällande gentemot advokater?
- Har rättsläget avseende advokaters skadeståndsansvar förändrats genom HD:s två prejudikat, NJA 2018 s. 414 och mål T 2841–18?
- Bör lagstiftning införas avseende advokaters professionsansvar?

1.4 Avgränsningar

Med hänsyn till uppsatsens omfattning måste vissa avgränsningar göras. Inledningsvis bör därför sägas att uppsatsen enbart behandlar svensk rätt. Ersättning för skada brukar delas upp i fyra kategorier; personskador, sakskador, rena förmögenhetsskador och kränkningar. Denna framställning kommer endast att behandla ren förmögenhetsskada, d.v.s. ”sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada”. Innebörden av denna skadetyper definieras i 1 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) (SkL). Avgränsningen motiveras av att advokaters rådgivning sällan genererar andra skador än just ekonomiska sådana. Således har syftet formulerats så att det utesluter diskussioner om ersättningsansvar för person- och sakskador samt kränkningar.

Som utgångspunkt kräver 2 kap. 2 § SkL att ren förmögenhetsskada ska ha vållats genom brott för att ersättning ska utgå. SkL gäller för såväl inom- som utomobligatoriska förhållanden, men flera undantag finns. Ett sådant undantag gäller ren förmögenhetsskada i kontraktsförhållanden.² Med hänsyn till att rådgivning brukar ske mot bakgrund av ett uppdragsavtal behandlas inte utomobligatoriska anspråk grundade på 2 kap. 2 § SkL särskilt ingående.

I uppdragsavtal för rådgivning händer det att rådgivaren inför villkor om ansvarsbegränsningar eller friskrivningar.³ Dessa villkor kan visserligen få stor praktisk betydelse, men behandlas enbart kortfattat eftersom arbetet primärt ska utreda skadeståndsansvaret med särskilt fokus på culpabedömningen. Även frågor om avtalstolkning lämnas av detta skäl huvudsakligen utanför uppsatsens omfattning.

När det väl har konstaterats att rådgivaren har ett skadeståndsansvar uppstår följdfrågan om någon ansvarsförsäkring kan täcka skadan. Eftersom advokater har en skyldighet att teckna ansvarsförsäkring⁴ är det i praktiken försäkringsbolag som utger ersättning när en advokat blir skadeståndsskyldig. De försäkringsrättsliga frågor som därmed uppstår kan av utrymmesskäl inte behandlas i uppsatsen.

Genom det s.k. Kone-fallet⁵ har rådgivare i vissa fall visat sig kunna hållas ansvariga även för tredjemansskador. Syftet med denna uppsats är emellertid att utreda rådgivarens ansvar i förhållande till dennes avtalskontrahent. Av detta skäl behandlas inte ett eventuellt ansvar mot tredje man i framställningen.

Flera frågeställningar som aktualiseras generellt inom skadeståndsrätten har också behövt uteslutas helt eller enbart nämnas kort. Frågor om bevisbördans placering, beviskrav, beräkning av skadestånd och jämkning behandlas inte.

---

² Se Hellner & Radetzki (2018) s. 68.

³ Se Korling (2010) s. 346.

⁴ Se 2.6 § VRGA (2016).

⁵ NJA 1987 s. 692.

Vidare har uppsatsens fokus på culpabedömningen inneburit att den omfattande problematiken avseende bedömningen av adekvat kausalitet inte utretts i detalj.

Genom syftets formulering har arbetet inriktats på advokater och deras skadeståndsansvar, inte jurister som står utanför Sveriges advokatsamfund. Advokatkåren intar något av en särställning med hänsyn till att samhället reserverat vissa uppdrag för denna yrkesgrupp⁶, och som kommer framgå av arbetet finns viss lagreglering som endast gäller för advokater. Vidare är god advokatsed bindande för advokater, men inte jurister. Kleineman har framfört att branschnormer, likt god advokatsed, borde vara vägledande för alla professionella yrkesutövare inom samma bransch, oberoende av om dessa är medlemmar i branschorganisationen eller inte.⁷ Även jurister utanför samfundet kan enligt detta resonemang förväntas följa god advokatsed, och det är därför tänkbart att vissa av slutsatserna i detta arbete även är relevanta för juristers skadeståndsansvar. Med hänsyn till uppsatsens syfte kommer juristers skadeståndsansvar emellertid inte att utredas i framställningen.

Slutligen bör det sägas att arbetet är inriktat på advokaters professionsansvar gentemot näringsidkare. Mycket av det som sägs är emellertid också tillämpligt i förhållande till konsumenter, men med hänsyn till denna gruppsskyddsintresse kan vissa rättsliga avvägningar och lämpligheten i analogier bedömas annorlunda.

1.5 Terminologi

Flera termer har använts i doktrin för att beskriva det ansvar som åligger rådgivare. *Rådgivaransvar* är ett begrepp som beskriver en rådgivares rådgivningsförpliktelser som utförandeförpliktelser, d.v.s. dels ansvar för rådgivning, dels ansvar för utförande av andra typer av tjänster för

---

⁶ Exempelvis är det advokater, och inte jurister utanför samfundet, som förordnas som offentlig försvarare i brottmål, se 21 kap. 5 § rättegångsbalken (1942:740) (RB).

⁷ Se Kleineman (1994/95) s. 703.

uppdragsgivarens räkning, t.ex. att föra talan i domstol. Detta kan kontrasteras mot *rådgivningsansvaret*, vilket enbart omfattar rådgivningsförpliktelser och inte utförandeförpliktelser.⁸ I juridisk litteratur förekommer även begreppet *professionsansvar* i stor utsträckning, ibland av allt att döma som en synonym till rådgivaransvaret.⁹ Den rättsliga innebörden av detta begrepp är emellertid inte helt uppenbar och det används på olika sätt i doktrin. Vissa använder begreppet för att beskriva en skadeståndsrättslig *ansvarsnorm* som är strängare än det sedvanliga culpaansvaret, medan andra använder det för att beskriva yrkeskraven som ställs på en profession för att de ska anses utföra en tjänst fackmässigt, d.v.s. snarare en *aktsamhetsnorm*.¹⁰ Den mest etablerade synen tycks vara den senare av dessa två alternativ, d.v.s. att professionsansvaret är ett begrepp som syftar till att beskriva både de rådgivningsförpliktelser och utförandeförpliktelser som åligger en viss rådgivarprofession.¹¹ Med andra ord verkar begreppet ha en liknande innebörd som rådgivaransvaret. HD har i det senaste advokatmålet från 2019 benämnt advokaters ansvar som ett professionsansvar.¹² Av detta skäl har jag också valt att använda termen professionsansvar i detta arbete för att beskriva en rådgivares förpliktelser gentemot uppdragsgivaren. Enligt mig tydliggör begreppet, i jämförelse med termen rådgivaransvar, att det närmare innehållet i rådgivarens förpliktelser är beroende av dennes profession.

I uppdragsavtal som omfattar rådgivning kan ett flertal begrepp användas för att benämna parterna. Primärt används termen *rådgivare* i denna uppsats för att benämna den part som gett rådgivning medan motparten benämns *uppdragsgivare*. När arbetet snävats in till att särskilt behandla advokater, används även termerna *advokat* respektive *klient* för att benämna parterna. Det bör tilläggas att det på grund av principalansvaret i 3 kap. 1 § SkL ofta är arbetsgivaren snarare än rådgivaren själv som blir ersättningskyldig när skadeståndsansvar föreligger. Trots detta görs i denna uppsats ingen

---

⁸ Se Korling (2010) s. 26.

⁹ Jfr Korling (2010) s. 11, 26.

¹⁰ Jfr Korling (2010) s. 544.

¹¹ Jfr Korling (2010) s. 11.

¹² Se mål T 2841-18 punkt 25.

distinktion mellan den juridiska och fysiska personen, utan advokaten och rådgivaren är termer som avser den som gett rådet, oberoende av om principalansvaret kan innebära att det är arbetsgivaren som i praktiken hålls skadeståndsrättsligt ansvarig för rådgivarens handlande.

1.6 Metod

Svensk rättsvetenskaplig tradition bygger på att det går att skilja på fakta å ena sidan och värderingar å andra sidan, vilket speglas i begreppsbildningen av *de lege lata* (rätten som den är) och *de lege ferenda* (rätten som den borde vara).¹³ Dessa begrepp ger uttryck för två olika typer av frågeställningar som brukar skiljas åt i rättsvetenskapen och som inte bör sammanblandas i juridiska framställningar.¹⁴ Med hänsyn till uppsatsens syfte kommer båda typerna av frågeställningar att tas upp i uppsatsen. De första tre frågeställningarna i uppsatsen utgår ifrån ett *de lege lata*-perspektiv, eftersom de syftar till att fastställa hur skadeståndsansvaret för advokater utformats enligt gällande rätt. Den avslutande frågeställningen är emellertid präglad av ett *de lege ferenda*-perspektiv då den istället ger upphov till en diskussion om huruvida det finns ett behov av lagstiftning som reglerar advokaters professionsansvar.

För att uppnå syftet med framställningen kommer den rättsdogmatiska metoden att tillämpas. Metoden innebär traditionellt sett att de allmänt erkända rättskällorna studeras i syfte att fastställa hur en rättsregel ska tolkas eller vad lösningen på ett rättsligt problem är.¹⁵ Utöver denna beskrivning av metoden råder det emellertid viss oenighet i den rättsvetenskapliga litteraturen avseende vilken typ av frågor som den rättsdogmatiska metoden kan besvara. Den mer traditionella synen kan sägas innebära att rättsvetenskaplig forskning primärt beskriver gällande rätt utan att gå in på värderingar om hur rätten *borde* vara utformad.¹⁶ Enligt detta synsätt kan det

---

¹³ Se Svensson, E-M (2014) s. 213.

¹⁴ Se Kleineman (2018) s. 24, 36.

¹⁵ Ibid. s. 21.

¹⁶ Ibid. s. 37.

ifrågasättas huruvida uppsatsens fjärde och sista frågeställning, om lagstiftning *borde* införas, inryms inom den rättsdogmatiska metoden. Enligt flera rättsvetare måste emellertid rättsdogmatiken även tillåtas gå utanför att enbart fastställa vad som utgör gällande rätt. Dessa rättsvetare menar att metoden även kan användas för att kritisera rättsläget och söka bättre lösningar på juridiska problem.¹⁷ Precis som Jareborg påpekar så strävar all vetenskap efter att finna nya svar och bättre lösningar¹⁸, och således borde även den rättsdogmatiska metoden tillåtas användas i detta syfte. Genom att denna vidare tolkningen av rättsdogmatisk metod tillämpas i denna uppsats möjliggörs således en kritisk diskussion om behovet av lagstiftning.

Rättskälleläran, som är en del av den rättsdogmatiska metoden, avgör rättskällornas inbördes hierarki.¹⁹ Enligt rättskälleläran brukar det anses att lagar, förarbeten och rättspraxis utgör auktoritativa rättskällor²⁰, medan doktrin och sedvana utgör supplerande rättskällor²¹. Att lagar och praxis har en stark ställning råder det stor enighet om.²² Också förarbeten har ofta tillmätts formell auktoritet, även om Bernitz understryker att de ofta tappat betydelse successivt med tiden och när nya prejudikat tillkommer.²³ Doktrin å andra sidan har länge tillmätts ganska lågt värde i jämförelse med övriga rättskällor. Enligt Lehrberg bör doktrin snarare ses som ett bidrag till den juridiska diskussionen än en rättskälla i traditionell bemärkelse.²⁴ Även Kleineman betonar att tyngden av doktrin beror på kraften i de argument som framförs däri, i jämförelse med exempelvis lagar som har en ”formell auktoritet”.²⁵ Bengtsson poängterar emellertid att doktrin fått en allt större betydelse de senaste åren.²⁶ Jag delar författarnas mening och anser att doktrin i egenskap av supplerande källa kan vara viktig för att utröna gällande rätt

---

¹⁷ Se exempelvis Jareborg (2004) s. 4; Kleineman (2018) s. 36; Sandgren (2005) s. 655.

¹⁸ Se Jareborg (2004) s. 4.

¹⁹ Se Kleineman (2018) s. 28.

²⁰ Se Lehrberg (2019) s. 99f.

²¹ Ibid. s. 215f; Bernitz (2017a) s. 32.

²² Se Kleineman (2018) s. 28.

²³ Se Bernitz (2017a) s. 31.

²⁴ Se Lehrberg (2019) s. 203.

²⁵ Se Kleineman (2018) s. 28.

²⁶ Se Bengtsson (2002) s. 15.

samt kritiskt studera densamma, men att doktrins tyngd måste utvärderas utifrån styrkan i argumentationen som förs däri.

Det bör vidare påpekas att rättskällornas relevans kan variera mellan olika rättsområden. I skadeståndsrätten, som denna uppsats behandlar, får praxis och doktrin en viktig roll att fylla eftersom den primära lagtexten, skadeståndslagen, är fåordig. Innebörden av centrala begrepp som kausalitet och culpa framgår inte i någon lag men är nödvändiga att beakta vid rättstillämpningen. Ledning behöver därför i stor utsträckning sökas i domstolspraxis och doktrin.²⁷

Av ovannämnda skäl kommer både doktrin och praxis tillmätas stor betydelse i detta arbete för att besvara uppsatsens frågeställningar. Doktrin kommer att begagnas i arbetet för att fördjupa den juridiska argumentationen och för att på ett mer nyanserat sätt beskriva gällande rätt. Vidare bör det betonas att praxis som avser även andra rådgivningsprofessioner än advokater kommer att studeras för att beskriva advokaters förpliktelser i egenskap av rådgivare. Detta är inte unikt för denna framställning, samma arbetsmetod förekommer generellt i doktrin. Korling beskriver detta som att ansvarsbedömningen av en viss profession indirekt ”kastar en skugga över närliggande professionsansvar”²⁸. Förpliktelserna är nämligen i stora drag överensstämmande mellan professionerna, även om det finns skillnader på detaljnivå. Trots detta kommer förhållningssättet till dessa prejudikat att vara kritiskt, och i den mån det enligt mig finns skäl att ifrågasätta ett prejudikats tillämplighet på advokater kommer detta att kommenteras löpande i texten.

Som framgår av kapitel två finns det inte någon generellt tillämplig lag för rådgivare som kan bidra till utredningen de lege lata. Däremot finns viss lagstiftning som reglerar ansvaret för vissa yrkesgrupper eller rådgivningssituationer.²⁹ I viss mån kommer därför förarbeten och lagar som

---

²⁷ Se Kleineman (2018) s. 22.

²⁸ Korling (2010) s. 501.

²⁹ Se exempelvis fastighetsmäklarlag (2011:666), lag (2018:1219) om försäkringsdistribution, lag (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter.

inte är direkt tillämpliga på alla rådgivares ansvar att studeras för vägledning genom analogier. En av lagarna har en straffrättslig karaktär och en annan har tydligt konsumentskydd i åtanke som inte är lämpligt att beakta i relationer mellan näringsidkare. Av dessa skäl kommer analogier att göras varsamt och dess relevans diskuteras löpande i texten.

Utöver förarbeten, praxis och doktrin fyller även sedvänja en viktig funktion för att fastställa när en rådgivare kan anses ha varit vårdslös. Eftersom någon kvalitetsnorm oftast inte är definierad i uppdragsavtal genomförs culpabedömningen för rådgivare främst med stöd av branschsedvänja.³⁰ I näringslivet har branschsedvänja ofta kodifierats i regelsamlingar om god sed för särskilda yrkesgrupper, vilka kan få stor genomslagskraft om de uppfattas som auktoritativa i branschen.³¹ För advokater är därför Advokatsamfundets vägledande regler om god advokatsed³² (VRGA), vilka antas och utges med kommentarer av advokatsamfundets styrelse, av särskild vikt. Även om dessa koder för god sed har utvecklats utanför den statliga rättsordningen av privata parter så är den enligt Bernitz en viktig rättskälla inom den kommersiella rätten.³³ Detta framgår bland annat av att sedvänja nämns som en relevant rättskälla i avtalslagen (1915:218) (AvtL)³⁴ och rättegångsbalken (1942:740) (RB)³⁵. Som nämnts ses sedvänjan emellertid som en supplerande rättskälla, och den är således likt doktrin traditionellt sett underordnad de klassiska auktoritativa rättskällorna.³⁶ Med hänsyn till att advokaters professionsansvar inte behandlas i detalj i lagstiftning kommer emellertid sedvänja att fylla en viktig funktion i denna uppsats.

För många professioners yrkesetiska regler om god sed har det även inrättats bedömningsorgan som prövar konkreta fall avseende brott mot reglerna och som därmed såväl tolkar som kompletterar sedvanan.³⁷ För advokaters del har

---

³⁰ Se Korling (2010) s. 402.

³¹ Se Bernitz (2017b) s. 172.

³² Se VRGA (2016).

³³ Se Bernitz (2017a) s. 32; Bernitz (2017b) s. 172f.

³⁴ Se 1 § lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

³⁵ Se 8 kap. 4 § RB.

³⁶ Se Lehrberg (2019) s. 102; Bernitz (2017a) s. 32.

³⁷ Se Bernitz (2017b) s. 172.

detta skett genom den praxis som utvecklats av Advokatsamfundets disciplinnämnd. Avgöranden från detta organ har granskats i syfte att förtydliga gränserna för professionsansvaret. I följande materialavsnitt redogörs närmare för hur urvalet av avgöranden har gjorts.

1.7 Material och forskningsläge

Professionsansvaret har prövats i allt större utsträckning i praxis sedan 1980-talet, och det har även fått relativt stort utrymme i svensk doktrin som en följd av detta. Korlings avhandling ”Rådgivningsansvar” från 2010 är bland de mest omfattande och aktuella arbetena på området. Även om hans främsta fokus ligger på finansiell rådgivning utgör den ett gediget arbete avseende professionsansvar i allmänhet. Även Kleineman har behandlat rådgivares ansvar i sin avhandling från 1987 samt i ett flertal artiklar, vilka varit en viktig informationskälla för detta arbete.

Wiklunds ”God Advokatsed” från 1973 anses som ett klassiskt verk för beskrivningen av kraven på advokaters fackmässighet. Även om reglerna för god advokatsed har uppdaterats sedan boken utgavs, är grundresonemangen fortfarande värda att beakta idag.³⁸ Heuman och Peyron har sedan dess bidragit med mer uppdaterad litteratur som kompletterar Wiklunds grundliga arbete.³⁹ Tillsammans ger verken en inblick i innebörden av god advokatsed. För att dra slutsatser om sedens innehåll har jag även själv granskat avgöranden från Advokatsamfundets disciplinnämnd. I urvalet av dessa har litteraturen från Wiklund, Heuman och Peyron varit till stor hjälp eftersom de systematiserat och belyst särskilt viktiga avgöranden. Det är enbart avgöranden från 2017 till 2020 som inte behandlats av någon av källorna, och dessa har jag istället gått igenom på egen hand för att bedöma dess betydelse för arbetets frågeställningar. De fall som behandlats i denna framställning har valts med utgångspunkt i dess relevans för att konkretisera advokaters

---

³⁸ Jfr Peyron (2017) s. 9.

³⁹ Se Heuman (1987); Heuman (2013); Peyron (2017).

förpliktelser. Det bör emellertid nämnas att en svårighet vid studierna av god advokatsed är att Advokatsamfundets disciplinnämnd är mycket kortfattade i sina rättsliga resonemang, och besluten är av en tydligt kasuistisk prägel, något som även Heuman poängterar i sina studier.⁴⁰ Slutsatserna som kunnat dras har därmed fått grunda sig på en varsam läsning av flera avgöranden, samt med stöd av ovan nämnda doktrin.

Under 2018 och 2019 meddelade HD två domar rörande advokaters skadeståndsansvar.⁴¹ Domarna har fått relativt stor uppmärksamhet bland advokater, och har redan hunnit behandlas i doktrin, om än i begränsad omfattning. Varken några avhandlingar, eller examensarbeten, har mig veterligen ännu behandlat rättsfallens betydelse på djupet. Andersson och Bolin har emellertid skrivit två artiklar rörande målet från 2018, och Ramberg har bidragit med en kortare kommentar som behandlar båda fallen. Denna doktrin har givetvis varit till hjälp för att tolka prejudikaten, men har ändå gett betydande utrymme för egna reflektioner och tankar kring hur advokaters skadeståndsansvar eventuellt har förändrats i och med de två domarna. Med hänsyn till hur lite som hunnit skrivas i doktrin om de nya prejudikaten finns det enligt min mening goda skäl att genomföra en uppdaterad studie av hur advokaters skadeståndsansvar bör bedömas i dagsläget.

1.8 Disposition

Detta arbete består av sex delar. Efter det inledande kapitlet följer kapitel två, vilket avser att introducera läsaren för innebörden av professionsansvaret. Där behandlas vilken typ av avtal som ligger till grund för professionsansvaret och vilken roll tillitsläran spelar för ansvaret. Därefter följer kapitel tre med en redogörelse för de förutsättningar som måste föreligga för att skadeståndsansvar ska aktualiseras. Kapitel två och tre är avsedda att ge en grundläggande förståelse för professionsansvaret och för när skadeståndsansvar uppstår, innan arbetet inriktas på advokaters ansvar.

---

⁴⁰ Se Heuman (2013) s. 9f.

⁴¹ Se NJA 2018 s. 414 och mål T 2841-18.

I kapitel fyra utreds hur advokaters professionsansvar är utformat genom att de förpliktelser som åvilar denna yrkesgrupp går igenom. Kapitlet redogör med andra ord för den måttstock som en advokats agerande ska mätas mot när skadeståndsansvar görs gällande. I kapitel fem följer en utredning av hur culpabedömningen görs vid advokaters skadeståndsansvar och en diskussion förs om hur de senaste prejudikaten påverkat rättsläget.

Slutligen fokuserar kapitel sex på den sista frågeställningen. Efter att de slutsatser som kunnat dras så långt i arbetet summeras, diskuteras det huruvida det vore fördelaktigt att lagstifta på området. Kapitlet är uppbyggt av en fördjupande diskussion och inga nya fakta presenteras. Analysen är dock inte reserverad enbart för kapitel sex, utan det förs en fortlöpande analys i hela uppsatsen. Framförallt i kapitel fyra och fem behandlas frågeställningar av de lege lata-karaktär, men som ändå kräver en analys för att besvaras utförligt. I de fall egna reflektioner förs fram markeras detta tydligt för att särskilja dem från fakta eller andras åsikter i doktrin. Min avsikt med denna framställningsmetod har varit att göra det lättare för läsaren att förstå frågeställningarna och att värdera de argument som framförs, istället för att enbart presentera min analys i ett separat avsnitt.

2 Professionsansvar i allmänhet

2.1 Professionsansvar och rådgivning

Professionsansvar är en term som beskriver det faktum att en professionsutövare, en rådgivare, har en skyldighet att utföra sitt arbete fackmässigt.⁴² Begreppet syftar till att beskriva de förpliktelser som åvilar en viss profession och som en rådgivare därför har att iaktta i förhållande till sin uppdragsgivare.⁴³ Skadeståndsanspråk mot rådgivare görs ofta gällande när rådgivaren har brutit i någon av förpliktelserna i professionsansvaret. Ofta är scenariot att en uppdragsgivare har åsamkats en ren förmögenhetsskada efter att ha förlitat sig på felaktig eller vilseledande information som förmedlats vid rådgivning.⁴⁴ För att kunna diskutera professionsansvaret på ett meningsfullt sätt behöver därför innebörden av termen ”rådgivning” utredas.

Inom civilrätten har rådgivningsbegreppet inte givits en preciserad rättslig innebörd.⁴⁵ Det finns inte någon allmänt tillämplig lagstiftning som reglerar rådgivningstjänster och det faktum att rådgivning ges av många olika yrkesgrupper innebär att det är svårt att finna en enhetlig beskrivning av vad rådgivning egentligen innebär. Det är därför svårt att tala om ett enda rådgivningsbegrepp inom civilrätten.⁴⁶ Uttalanden i olika lagförarbeten kan dock ge ledning om vad som avses med rådgivning och detta även om det som sägs inte är tillämpligt på alla typer av rådgivare.

I förarbetena till lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter framgår att rådgivning i allmänhet ”syftar till att lämna förslag om lämpliga

---

⁴² Se Korling (2010) s. 629.

⁴³ Ibid. s. 11.

⁴⁴ Se Kleineman (1998) s. 186.

⁴⁵ Se Korling (2010) s. 235.

⁴⁶ Ibid. s. 202.

tillvägagångssätt i ett visst sammanhang”^{47,48} Rådgivningen har alltså ”en individuell prägel och syftar till att lämna rekommendationer och visa på handlingsalternativ som är utformade efter [uppdragsgivarens] särskilda behov och önskemål”⁴⁹. För att kunna ge rådgivning förutsätts rådgivaren ha en speciell kompetens som denne använder för att vägleda uppdragsgivaren.⁵⁰ Av det sagda framgår att rådgivning skiljer sig från marknadsföringsåtgärder och allmän information. En allmän lovprisning anses exempelvis inte utgöra rådgivning eftersom den inte instruerar uppdragsgivaren i hur denne bör agera i det enskilda fallet.⁵¹ Information som sprids exempelvis i massmedia är inte heller att anse som rådgivning då sådana budskap saknar en individuell prägel.⁵²

I viss litteratur hämtas också ledning för innebörden av rådgivningsbegreppet från lag (1985:354) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall.⁵³ Lagen förelägger ett straffrättsligt ansvar för juridiska eller ekonomiska rådgivare som t.ex. främjar straffbelagda handlingar. Då denna lag är av straffrättslig karaktär bör analogier göras varsamt, och i min mening är det tänkbart att det civilrättsliga begreppet kan vara vidare än det straffrättsliga. Såväl Ingvarsson som Kleineman betonar att denna lag inte är självklar som utgångspunkt för tolkning av rådgivningsbegreppet, men tycks ändå finna viss ledning från praxis och förarbeten till lagen.⁵⁴ I sin tillämpning av lagen har HD lagt fast att rådgivning inte enbart avser ”råd i den meningen att ett visst handlingssätt rekommenderas utan också konkreta åtgärder för att omsätta ett råd i praktiken”⁵⁵. Exempel på hur råd omsätts i praktiken kan vara att avtal upprättas eller att biträde ges vid en bolagsbildning.⁵⁶

---

⁴⁷ Prop. 2002/03:133 s. 13.

⁴⁸ Liknande beskrivningar av rådgivning ges i förarbetena till konsumenttjänstlagen (1985:716), se SOU 1979:36 s. 100f.

⁴⁹ Prop. 2002/03:133 s. 13.

⁵⁰ Se prop. 2002/03:133 s. 13.

⁵¹ Ibid. s. 46.

⁵² Ibid. s. 16.

⁵³ Se t.ex. Ingvarsson (2002/03) s. 562; Kleineman (1998) s. 185; SOU 2002:41 s. 28.

⁵⁴ Se Ingvarsson (2002/03) s. 562; Kleineman (1998) s. 185f.

⁵⁵ NJA 1995 s. 505.

⁵⁶ Se NJA 1995 s. 505.

Av det som hittills sagts om rådgivningsbegreppet följer att ett stort antal yrkesgrupper sysslar med rådgivning. Exempel på berörda professioner är advokater, revisorer, skatterådgivare (vilka tenderar vara advokater eller ekonomikonsulter), fastighetsmäklare, fondkommissionärer, värderingsmän, besiktningsmän, banker och andra professionella kreditgivare.⁵⁷ De ersättningsanspråk som görs gällande mot dessa yrkesgrupper anses i de flesta fall grundas på ett avtalsförhållande, något som behandlas i nästa avsnitt.

2.2 Uppdragsavtalet

Rådgivning som tillhandahålls yrkesmässigt är en så kallad immateriell tjänst. Immateriella tjänster kännetecknas av att de, till skillnad från materiella tjänster, inte har någon anknytning till fysiska föremål.⁵⁸ Tjänsten består istället i att råd förmedlas.⁵⁹ I de flesta fall ligger ett kontraktsförhållande till grund för tjänsten.⁶⁰ Avtalet är ett uppdragsavtal men benämns även som rådgivningsavtal med hänsyn till tjänstens karaktär. När det blir aktuellt att kräva skadestånd för en skada orsakad av rådgivning grundar sig anspråket därför ofta på ett uppdragsavtal.⁶¹

Uppdragsavtal kan ingås formlöst då det inte föreligger några generellt gällande lagstadgade formkrav.⁶² Av bland annat detta skäl är det förhållandevis ovanligt att rådgivningsavtal ingås skriftligen.⁶³ Givetvis finns dock variationer mellan olika branscher och successivt har det för somliga professioner börjat införas dokumentationskrav för bevissäkringssyfte⁶⁴ och, i enstaka fall, formkrav för rådgivningsavtal^{65,66}. I de fall avtal faktiskt

---

⁵⁷ Se Kleineman (1998) s. 192f.

⁵⁸ Se Hellner, Hager & Persson (2019) s. 237, 249; Elfström & Ashton (2018) s. 18; Andersson (2013) s. 227.

⁵⁹ Se Elfström & Ashton (2018) s. 18.

⁶⁰ Se Ingvarsson (2002/03) s. 563.

⁶¹ Ibid.

⁶² Se Korling (2010) s. 340f; Kleineman (1998) s. 187.

⁶³ Se Korling (2010) s. 340; Kleineman (1998) s. 187; Elfström & Ashton (2018) s. 37.

⁶⁴ Se exempelvis 8 kap. 16 § lag (2007:528) om värdepappersmarknaden och 5 kap. 21 § lag (2018:1219) om försäkringsdistribution.

⁶⁵ Se exempelvis 9 § fastighetsmäklarlagen (2011:666).

⁶⁶ Se Korling (2010) s. 341.

upprättas skriftligen är det vanligt att ett ensidigt upprättat standardavtal kommer till användning, vilket ofta innehåller bestämmelser som begränsar rådgivarens ansvar.⁶⁷

Trots att vissa branscher och yrkeskårer således tagit för vana att upprätta skriftliga uppdragsavtal, tycks den allmänna trenden för rådgivare i stort vara att avtalen inte ingås skriftligen. Istället rör det sig ofta om muntliga avtal utan några föregående förhandlingar där uppdraget specificeras närmare.⁶⁸ Av detta skäl kan rådgivningsavtal väcka svåra frågor om hur långt rådgivarens ansvar och skyldigheter sträcker sig.⁶⁹

Vid en materiell tjänst, där ett konkret arbete ska utföras på en fysisk sak, är det tämligen enkelt att se när tjänsten genomförts och därför bedöma om den har uppfyllts avtalsenligt. För rådgivningstjänster blir det svårare att avgöra om uppdragstagaren presterat i enlighet med vad som avtalats. En typsituation kan innebära att en klient vänder sig till en rådgivare för att diskutera ett specifikt problem, exempelvis i fall då en advokat konsulteras för sin juridiska expertis. Ett samtal inleds mellan parterna och successivt övergår det från att enbart röra sig om ett informationsutbyte till att faktisk rådgivning ges.⁷⁰ Föremålet för samtalet är kanske snarare tjänstens önskade resultat och hur klienten borde agera, än någon förhandling om rådgivningsuppdragets omfattning eller utförande. Ofta fullbordas därmed uppdraget, rådgivningen, innan något avtal formellt har slutits.⁷¹ Att avgöra när gränsen passerats och ett rådgivningsavtal kan anses vara ingånget blir svårbedömt och det har därför förts omfattande diskussion i doktrin angående när ett rådgivningsavtal faktiskt kan anses föreligga.⁷² Utöver att skriftliga eller muntliga avtal kan ingås har det i praxis och doktrin accepterats att rådgivningsavtal även kan

---

⁶⁷ Se Korling (2010) s. 346. För kortfattat om möjligheten till ansvarsbegränsningar och friskrivningar, se avsnitt 3.4.

⁶⁸ Se Korling (2010) s. 340f.

⁶⁹ Se Hellner, Hager & Persson (2019) s. 249.

⁷⁰ Se Korling (2010) s. 348.

⁷¹ Se Kleineman (1998) s. 187.

⁷² Se Korling (2010) s. 348.

anses ingångna genom konkludent handlande eller till följd av motpartens befogade tillit.⁷³

För bedömningen av om ett rådgivningsavtal ska anses ha ingåtts på grund av uppdragsgivarens tillit utgör NJA 1992 s. 243 ett belysande exempel. Målet gällde en revisors skadeståndsansvar till följd av att en transaktion fått oväntade skattekonsekvenser. Frågan i målet var huruvida ett uppdragsavtal hade ingåtts mellan revisorn och den eventuelle uppdragsgivaren, och därmed huruvida professionsansvar förelåg. Uppdragsgivaren menade att revisorn genom sitt agerande skulle anses som hennes rådgivare och att den vårdslösa rådgivningen hade orsakat henne en ren förmögenhetsskada. Trots att det inte förelegat något uttryckligt rådgivningsavtal mellan parterna fann HD att revisorns handlande hade gett uppdragsgivaren *befogad anledning* att tro att revisorn var hennes rådgivare. Då revisorn måste ha insett uppdragsgivarens inställning, men inte uttalat en annan mening, ansågs ett uppdragsavtal ha uppkommit mellan dem. I egenskap av rådgivare ansågs revisorn ha brutit i sina förpliktelser och ålades skadeståndsskyldighet.⁷⁴

2.3 Den befogade tillitens relevans för professionsansvaret

Det resonemang som låg till grund för HD:s dom i det ovan nämnda fallet, NJA 1992 s. 243, har utvecklats av Kleineman och det kallas av honom för *den befogade tillitens relevans* eller *tillitsläran*.⁷⁵ Tillitsläran var ursprungligen en form av förklaringsmodell för när professionsansvar inträder i utomobligatoriska förhållanden.⁷⁶ Den har sedermera blivit relevant för att bedöma om ett avtalsförhållande uppstått mellan rådgivare och uppdragsgivare.⁷⁷ Om någon med fog har satt tillit till en rådgivares

---

⁷³ Se t.ex. Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz (2016) s. 26; Korling (2010) s. 341, 344; Kleineman (1998) s. 187; Elfström & Ashton (2018) s. 37.

⁷⁴ Jfr Korling (2010) s. 357 om NJA 1992 s. 243.

⁷⁵ Se Kleineman (1987) s. 466ff, Kleineman (1998) s. 187.

⁷⁶ Se Kleineman (1987) s. 421.

⁷⁷ Se t.ex. Elfström & Ashton (2018) s. 49; Korling (2010) s. 366f.

information, och denne rådgivare har insett eller borde ha insett att motparten förlitade sig på informationen, uppkommer ett uppdragsförhållande med medföljande professionsansvar.⁷⁸ Även i dessa fall betecknas relationen av de flesta som kontraktuell.⁷⁹

Tillitsläran har fått stort genomslag i doktrin⁸⁰, även om exempelvis Ingvarsson är skeptiskt inställd till tillitens relevans som avtalsgrundande moment.⁸¹ Ingvarsson tycks anse att tilliten enbart kan fylla en funktion som en del av culpabedömningen, d.v.s. i bedömningen av huruvida rådgivaren varit tillräckligt *aktsam* (i förhållande till den tillit som uppdragsgivaren hyst till densamme).⁸² Av både den praxis och den doktrin som nämnts i föregående avsnitt verkar det emellertid stå klart att befogad tillit har en avtalsgrundande funktion.⁸³

Syftet med tillitsbedömningen är, baserat på en rådgivningssituation, att avgöra huruvida det föreligger omständigheter som ger motparten fog för sin tillit och därmed att professionsansvar föreligger. Omständigheter som skapar tillit verkar i ansvarsförstärkande riktning för rådgivaren, och dessa vägs i sin tur mot tillitsförsvagande omständigheter.⁸⁴ På så sätt menar Kleineman att tillitsläran kan användas för att begränsa skadeståndsansvaret.⁸⁵

Enligt Kleinemans resonemang kan viss rådgivning bli ”skadeståndsrättsligt immun” eftersom det alltid saknas fog att hysa tillit för råden. Råd som ges inom privatlivets sfär är ett exempel på det immuna området. Om en sakkunnig ombeds ge råd som visserligen faller inom dennes kompetensområde, men där rådet ges under förhållanden då personen inte

---

⁷⁸ Se Kleineman (1998) s. 187.

⁷⁹ Frågan berörs närmare i avsnitt 3.2.

⁸⁰ Se exempelvis Korling (2010) s. 366ff; Elfström & Ashton (2018) s. 37, 49.

⁸¹ Se Ingvarsson (2002/03) s. 563f.

⁸² Ibid.

⁸³ Jfr Korling (2010) s. 368f. En jämförelse kan göras i förhållande till de genom rättspraxis utvecklade ”tillitsfullmakterna”, där någons handlande ger upphov till befogad tillit hos tredje man om att denne företräds av en behörig person i en avtalsituation, se NJA 2014 s. 684. Se vidare Flodgren (2018) s. 418.

⁸⁴ Se Elfström & Ashton (2018) s. 49; Kleineman (1987) s. 421.

⁸⁵ Se Kleineman (1987) s. 467f.

agerar som expert, uppstår inte professionsansvar. Ett typexempel vore en expert som rådfrågas under en middag.⁸⁶ I dessa fall är det obefogat att hysa tillit till ett råd som givits under så avslappnade former. Likaså anses råd som ges till en vid krets, exempelvis i massmedia, inte ge fog för tillit eftersom relationen mellan rådgivaren och den som tagit del av rådet generellt är alltför svag.⁸⁷ I synnerhet med hänsyn till hur snabbt information idag kan spridas digitalt framstår denna begränsning som synnerligen viktig enligt min mening. Begränsningen ligger även i linje med det i avsnitt 2.1 nämnda kravet på att rådgivning måste ha en individuell prägel.

För den rådgivning som inte faller inom det ansvarsfria området innebär istället tillitsläran att tillitsskapande och tillitsförsvagande omständigheter får vägas mot varandra för att avgöra om befogad tillit föreligger.⁸⁸ Det är med andra ord yttre omständigheter som analyseras.⁸⁹ En faktor som kan vara av relevans är i vilken form rådet har förmedlats. Om rådgivaren konkretiserar sina råd skriftligen är det en tillitsförstärkande faktor, även om muntliga rådonekligen också kan ge upphov till professionsansvar.⁹⁰ Ges råd eller upplysningar i en särskilt kvalificerad form, exempelvis under titeln ”sakkunnigutlåtande”, ger detta uttryck för att tillit bör fästas vid utlåtandet.⁹¹ Att vederlag inte utges för en rådgivningstjänst behöver inte verka i tillitsförsvagande riktning.⁹² Tjänsten kan erbjudas som en del av den professionella verksamheten och ges med avsikt att så småningom tjäna på rådgivningen, exempelvis genom att senare ta betalt för genomförandet av den rekommenderade åtgärden.⁹³ Tänkbart är dock att ju svagare koppling det finns mellan rådet och ersättningen, desto mer orimligt blir det att utkräva ett professionsansvar.⁹⁴

---

⁸⁶ Se Kleineman (1987) s. 514f.

⁸⁷ Ibid. s. 519.

⁸⁸ Ibid. s. 421.

⁸⁹ Ibid. s. 523.

⁹⁰ Ibid. s. 534f; Elfström & Ashton (2018) s. 49.

⁹¹ Se Kleineman (1987) s. 534.

⁹² Ibid. s. 515.

⁹³ Jfr resonemangen i Ingvarsson (2002/03) s. 562f.

⁹⁴ Detta synsätt framförs inte av Kleineman själv, utan i Ingvarsson (2002/03) s. 562f.

Av det ovan sagda följer att rådgivning måste ske i någon form av professionell verksamhet och ha en individuell prägel för att kunna ge upphov till professionsansvar. Vidare får omständigheterna i det enskilda fallet avgöra om det finns fog att hysa tillit till rådgivaren, och därför finna att ett rådgivningsavtal med medföljande professionsansvar föreligger. Ges rådgivning i ett yrkesmässigt sammanhang bör rådgivaren med andra ord vara uppmärksam på hur en potentiell uppdragsgivare uppfattar situationen. Om rådgivaren inte önskar ingå i ett avtalsförhållande bör denne upplysa om att hen inte åtar sig något rådgivningsuppdrag.⁹⁵

Som en konsekvens av att uppdragsavtalen sällan är skriftliga utan ofta uppstår utan uttryckligt avtalsslut, tenderar tvister om professionsansvar röra dels huruvida ett avtal förelegat, dels om detta avtal faktiskt innefattade rådgivning.⁹⁶ Om det konstaterats föreligga ett avtalsförhållande och att rådgivning förekommit, blir nästa fråga huruvida rådgivningen varit vårdslös. Vissa av de faktorer som beaktas enligt tillitsläran kan också bli relevanta för att avgöra om rådgivaren agerat vårdslöst.⁹⁷ För bedömningen blir det givetvis också avgörande vilka förpliktelser som åligger rådgivaren ifråga, vilka redogörs för översiktligt nedan.

2.4 Rådgivarens förpliktelser: om lojalitet, metod och pedagogik

Av vad som sagts ovan framgår att professionsansvar primärt är ett kontraktuellt grundat ansvar.⁹⁸ Ett utmärkande drag för rådgivningsavtalet är att det bygger på ett förtroendeförhållande mellan parterna, där rådgivaren ofta hanterar ett ärende som är av väsentlig betydelse för uppdragsgivaren.⁹⁹

---

⁹⁵ Se Korling (2010) s. 358.

⁹⁶ Ibid. s. 340f.

⁹⁷ Se vidare avsnitt 3.4 och 5.

⁹⁸ Se vidare avsnitt 3.2.

⁹⁹ Jfr Bengtsson (1976) s. 150; Korling (2010) s. 342.

Som framgått ovan finns det inte någon enhetlig eller heltäckande lagstiftning som ålägger civilrättsligt ansvar för rådgivare som brustit i sin rådgivning.¹⁰⁰

Ett fåtal regler som avser ”sysslomans eller ombuds ansvar” går att finna i 18 kapitlet handelsbalken (HB) och skulle möjligen kunna tillämpas.¹⁰¹ I doktrin finns det emellertid delade meningar om huruvida rådgivningstjänster faktiskt faller inom dessa reglers tillämpningsområde.¹⁰² Sannolikt kan svaret på frågan om bestämmelserna är tillämpliga eller ej skilja sig beroende på vilken typ av rådgivningstjänst det är fråga om.¹⁰³ Bengtsson framhäver att en syssloman typiskt sett har fullmakt att handla för huvudmannen, och att i det fall rådgivningen enbart består i att råd förmedlas torde denne inte klassas som syssloman enligt 18 kap. HB.¹⁰⁴ Korling menar att när en advokat exempelvis för en klients talan så kan däremot advokaten vara att anse som syssloman enligt 18 kap. HB.¹⁰⁵ Utöver HB menar Hellner att viss ledning avseende rådgivares förpliktelser kan hämtas från kommissionslagen (2009:865) (KommL).¹⁰⁶

Oberoende av om reglerna i 18 kap. HB bedöms tillämpliga på rådgivningsuppdrag anses de emellertid, ihop med KommL, ge uttryck för vissa allmänna rättsgrundsatser som därför blir relevanta i sammanhanget.¹⁰⁷ Bland annat framkommer det i dessa regler att uppdragstagaren har en lojalitetsplikt¹⁰⁸ och att i den mån inget annat avtalats så svarar rådgivaren för skador som denne vållat uppdragsgivaren genom vårdslöshet¹⁰⁹. Övriga bestämmelserns betydelse är i praktiken begränsad, i synnerhet de i HB då de är ålderdomliga och tämligen allmänt hållna.¹¹⁰

---

¹⁰⁰ Se Korling (2010) s. 201f; SOU 2002:41 s. 32.

¹⁰¹ Se SOU 2002:41 s. 32.

¹⁰² Jfr t.ex. Bengtsson (1976) s. 150, 172; Korling (2010) s. 243.

¹⁰³ För en redogörelse av olika synsätt i doktrin, se SOU 2002:41 s. 32f.

¹⁰⁴ Se Bengtsson (1976) s. 150.

¹⁰⁵ Se Korling (2010) s. 343.

¹⁰⁶ Se Hellner, Hager & Persson (2019) s. 237.

¹⁰⁷ Se Bengtsson (1976) s. 150 avseende HB; Hellner, Hager & Persson (2019) s. 237 avseende KommL.

¹⁰⁸ Se 18 kap. 1 § HB och 4 § KommL; Munukka (2007) s. 303ff.

¹⁰⁹ Se 18 kap. 4 § HB; Bengtsson (1976) s. 157f.

¹¹⁰ Se Elfström & Ashton (2018) s. 21; Ingvarsson (2002/03) s. 562.

På konsumentområdet är köp av tjänster reglerade genom konsumenttjänstlagen (1985:716) (KtjL). Immateriella tjänster, så som rådgivning, omfattas emellertid inte av lagens tillämpningsområde enligt 1 § KtjL. Enligt lagens förarbeten har detta sin förklaring i att rådgivning är av för speciell karaktär för att lämpligen inordnas under en så generell lagstiftning.¹¹¹ I synnerhet nämns att advokater och revisorers ansvar för rådgivning knappast kan regleras på samma sätt som andra typer av tjänster.¹¹² Det framhålls i och för sig att vissa bestämmelser i lagstiftningen kan tillämpas analogt, men att detta måste prövas särskilt i varje enskilt fall.¹¹³ Med hänsyn till lagens tydliga koppling till materiella tjänster passar dock bestämmelserna sällan på rådgivningstjänster.¹¹⁴ I synnerhet blir analogier vanskliga och olämpliga när det rör sig om rådgivning mellan kommersiella parter med hänsyn till det stora genomslag konsumentskyddet fått i lagstiftningen.¹¹⁵

Av det sagda går det att dra slutsatsen att lagstiftaren haft svårt att finna lämpliga generella lösningar avseende rådgivningstjänster. Det tycks vara ett område där särdragen i olika typer av tjänster gör det svårt att reglera på ett heltäckande och lämpligt sätt. Med hänsyn till detta har istället speciallagstiftning avseende vissa yrkesgrupper utvecklats.¹¹⁶ Exempelvis finns specialregleringar för fastighetsmäklare¹¹⁷, försäkringsförmedlare¹¹⁸ och finansiella rådgivare¹¹⁹, vilka i större detalj reglerar deras ansvar. För advokaters del finns särskilda bestämmelser i 8 kap. rättegångsbalken (RB). Även denna modernare lagstiftning tenderar dock att vara allmänt hållen. De mer precisa gränserna för ansvaret är istället överlämnat till domstolarnas rättstillämpning att fastställa.¹²⁰

---

¹¹¹ Se prop. 1984/85:110 s. 144; SOU 1979:36 s. 109; DS 2009:13 s. 15.

¹¹² Se DS 2009:13 s. 15.

¹¹³ Se prop. 1984/85:110 s. 142.

¹¹⁴ Se DS 2009:13 s. 136.

¹¹⁵ Jfr Elfström & Ashton (2018) s. 22.

¹¹⁶ Se Korling (2010) s. 203.

¹¹⁷ Fastighetsmäklarlag (2011:666).

¹¹⁸ Lag (2018:1219) om försäkringsdistribution.

¹¹⁹ Lag (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter.

¹²⁰ Se Elfström & Ashton (2018) s. 21, 89.

Den lojalitetsplikt som följer av 18 kap. HB, men som även gäller som allmän rättsprincip, innebär kortfattat att rådgivaren har en plikt att utföra uppdraget på avtalat sätt¹²¹ och att tillvarata motpartens intressen¹²². Om rådgivaren inte visar omsorg för motpartens intressen, avviker från branschens etablerade arbetsmetod eller ger bristfällig information kan lojalitetsplikten anses ha åsidosatts.¹²³ Den mer specifika innebörden av lojalitetsplikten beror emellertid på rådgivarens yrkestillhörighet.¹²⁴

Utöver lojalitetsplikten finns det några övriga förpliktelser som åvilar rådgivare enligt professionsansvaret. *Informationsansvaret*, inbegripande den pedagogiska plikten, innebär en förpliktelse för rådgivaren att förklara det som är föremål för dennes rådgivning på ett sätt som är begripligt för uppdragsgivaren.¹²⁵ Även i de fall en rådgivare ger faktamässigt korrekt information och talar sanning kan rådgivaren göra sig skyldig till ett oaktsamt vilseledande ifall uppdragsgivaren inte kunnat tillgodogöra sig informationen.¹²⁶ Att informera om risker i samband med uppdraget, exempelvis att en transaktion kan få ett ovisst ekonomiskt utfall, är också en del av den pedagogiska plikten.¹²⁷

Rådgivarens plikt att följa den etablerade arbetsmetoden för branschen och att utföra arbetet fackmässigt kallas för *metodansvar*.¹²⁸ Detta innebär att en rådgivare inte automatiskt ansvarar för en bedömning som i efterhand visat sig felaktig, bedömningen tar istället sikte på om rådgivaren varit försumlig i sin arbetsmetod.¹²⁹ Vid rådgivning med subjektiva eller värderande element måste rådgivaren ges betydligt utrymme för att hamna fel i sin bedömning.¹³⁰ Med utgångspunkt i branschens egna regler om god sed, görs bedömningen

---

¹²¹ Se Bengtsson (1976) s. 157f.

¹²² Se Munukka (2010) s. 838.

¹²³ Se Elfström & Ashton (2018) s. 119.

¹²⁴ Se Bengtsson (1976) s. 157f.

¹²⁵ Se Kleineman (1998) s. 188; Ingvarsson (2002/03) s. 568.

¹²⁶ Se Kleineman (1998) s. 189, som i sin tur hänvisar till NJA 1994 s. 532.

¹²⁷ Se NJA 1992 s. 502; NJA 1994 s. 598; Ingvarsson (2002/03) s. 568.

¹²⁸ Se Korling (2010) s. 431.

¹²⁹ Se Kleineman (1998) s. 190; Gullefors (2002) s. 76.

¹³⁰ Jfr NJA 1987 s. 692.

av huruvida avvikelser från metoden varit så markant att skadeståndsansvar bör inträda.¹³¹

Det är viktigt att särskilja metodansvaret från ett *resultatansvar*. Medan en uppdragstagare som utför en tjänst på ett fysiskt föremål har ansvar för att resultatet blir avtalsenligt¹³², åläggs den som utför ett rådgivningsuppdrag generellt inte något resultatansvar. Ett sådant ansvar skulle exempelvis för en advokat kunna innebära att denne hade fått skadeståndsrättsligt ansvar om den inte lyckats vinna ett mål åt sin klient. Överlag anses således inte ett resultatansvar föreligga för rådgivare, möjligtvis med undantag för objektiva och enkla delar av ett uppdrag som att lämna in handlingar i tid eller att svara på enklare faktafrågor.¹³³ I de fall rådgivaren gett en uttrycklig garanti kan detta möjligen anses medföra att resultatansvar uppstår, men rådgivare ges sällan den typen av garantiutfrästelser. Om så ändå är fallet torde denna garanti ofta snarare få skärpande effekt i en culpabedömning än att ge ett strikt resultatansvar.¹³⁴

---

¹³¹ Se Kleineman (1998) s. 189.

¹³² Se Elfström & Ashton (2018) s. 90.

¹³³ Se Gullefors (2002) s. 46.

¹³⁴ Se Kleineman (1998) s. 187f.

3 Förutsättningar för skadeståndsansvar

3.1 Skadeståndslagens tillämplighet

Skadeståndslagens bestämmelser är enligt 1 kap. 1 § tillämpliga såväl på inom- som utomobligatoriska förhållanden. Av bestämmelsen framgår vidare att lagen är dispositiv. Detta innebär att i de fall ett rådgivningsuppdrag gett upphov till skada hos uppdragsgivaren är SkL tillämplig i den mån parterna inte avtalat om särskilda villkor.¹³⁵

För att ersättning ska utgå för ren förmögenhetsskada kräver 2 kap. 2 § SkL att skadan har vållats genom brott. Av förarbetena framgår dock att bestämmelsen inte ska ligga till grund för motsatsslut och i vissa fall kan ersättning utgå utan att brott har begåtts.¹³⁶ Undantag gäller exempelvis för kontraktsförhållanden.¹³⁷ Om avtalsparterna inte har avtalat om friskrivningar finns det i princip inga begränsningar för rådgivarens skadeståndsansvar vid ren förmögenhetsskada, under förutsättning att de allmänna skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna är uppfyllda.¹³⁸ Möjligen kan ansvaret begränsas enligt 6 kap. 2 § SkL om det blir oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige, något som dock sällan aktualiseras när denne har, eller borde ha haft, en ansvarsförsäkring.¹³⁹

3.2 Inom- eller utomobligatoriskt ansvar?

Av redogörelsen i de föregående avsnitten framgår det att rådgivning ges med bakgrund av ett uppdragsavtal och som en följd av detta bör professionsansvar anses utgöra ett inomobligatoriskt skadeståndsansvar.

---

¹³⁵ Se Korling (2010) s. 379; Ingvarsson (2002/03) s. 563.

¹³⁶ Se prop. 1972:5 s. 568.

¹³⁷ Se Hellner & Radetzki (2018) s. 68; Hellner, Hager & Persson (2020) s. 210.

¹³⁸ Se Kleineman (1987) s. 419.

¹³⁹ Se Bengtsson (2019a) s. 113.

Frågan är emellertid svårbedömd bland annat för att rådgivningsavtal, som ovan nämnts, sällan ingås uttryckligen och förmodligen än mer sällan skriftligen. I doktrin är därför frågan om ansvaret är inom- eller utomobligatoriskt omdiskuterad, och det verkar stå klart att ansvaret rör sig i gränslandet mellan de två ansvarsformerna.¹⁴⁰

Enligt Gullefors kan professionsansvar enbart göras gällande om det finns ett uppdragsavtal i bakgrunden.¹⁴¹ Även Ingvarsson¹⁴² och Korling¹⁴³ drar slutsatsen att det rör sig om ett kontraktuellt ansvar. Lindskog å andra sidan har uttryckt kritik mot Korlings syn på ansvaret som kontraktuellt betingat och anser att frågan om ett avtalsförhållande föreligger egentligen är irrelevant för bedömningen om professionsansvar uppstått. Enligt honom borde bedömningen enbart utgå ifrån huruvida det finns en bestämd handlingsnorm för rådgivaren, om denna handlingsnorm frångåtts och om uppdragsgivaren hade befogad tillit till rådgivningen. Den inledande frågan om huruvida ett avtalsförhållande föreligger kan således, enligt Lindskog, bortses ifrån.¹⁴⁴

Av det sagda står det klart att professionsansvaret är svårklassificerat och olika synsätt råder i doktrin. Ett av skälen som kan tala för att ansvaret åtminstone inte *enbart* är kontraktuellt är det faktum att professionsansvar har visat sig kunna göras gällande även av tredje man.¹⁴⁵ Enligt Korling borde emellertid inte detta förändra synen att ansvaret i grunden är att anse som kontraktuellt.¹⁴⁶ I de nytilkomna prejudikaten från år 2018 och 2019 har även HD benämnt ansvaret (åtminstone för advokater) som kontraktuellt, om än utan att närmare förklara resonemangen bakom detta.¹⁴⁷

---

¹⁴⁰ Se Korling (2010) s. 380. Ibland har rådgivningsförhållandet istället benämnts kontraktstliknande, se t.ex. prop. 2002/03:133 s. 16 och DS 2002:41 s. 112.

¹⁴¹ Se Gullefors (2002) s. 89.

¹⁴² Se Ingvarsson (2002/03) s. 563.

¹⁴³ Se Korling (2010) s. 383.

¹⁴⁴ Se Lindskog (2010/11) s. 215f.

¹⁴⁵ Se NJA 1987 s. 692. Som nämnts i avsnitt 1.4 ligger noggrannare redogörelse av tredjemansskador utanför detta arbetes omfång.

¹⁴⁶ Se Korling (2010) s. 383.

¹⁴⁷ Se NJA 2018 s. 414 punkt 19; mål T 2841-18 punkt 25.

Sammantaget tycks således modernare doktrin och praxis luta åt att rådgivares skadeståndsansvar, när det görs gällande på grund av brister i professionsansvaret, är att anse som inomobligatoriskt. Oberoende av detta kan ansvaret åtminstone i denna framställning behandlas som kontraktuellt eftersom detta arbete rör professionsansvaret mellan avtalsparter. Således följer att i bedömningen av om ett professionsansvar kan göras gällande blir den inledande frågan om ett avtalsförhållande föreligger. Utgångspunkten för denna fråga, som redan framhållits, är att avtal kan ingås formlöst. Som HD fastslog i NJA 1992 s. 243, kan exempelvis en uppdragsgivares befogade tillit få avtalsgrundande verkan.

Det faktum att professionsansvaret betraktas som kontraktuellt kan få betydelse i flera hänseenden. Det får exempelvis betydelse för skadeståndsberäkningen eftersom det innebär att rådgivaren kan bli skyldig att ersätta det *positiva kontraktsintresset* exempelvis genom analog tillämpning av köplagens (1990:931) regler, istället för det *negativa kontraktsintresset* som annars gäller vid utomobligatoriskt ansvar enligt SkL.¹⁴⁸ Vidare får det betydelse i den mån att avtalets klausuler är den centrala utgångspunkten för ansvarsbedömningen i en skadeståndstalan. Parterna har där haft möjlighet att själva utforma sina åtaganden¹⁴⁹, även om det ofta sker att rådgivningsavtal ingås utan att villkoren diskuteras närmare.

Att professionsansvar anses vara kontraktuellt grundat innebär även att det finns två möjliga skadeståndsgrunder för uppdragsgivaren att göra gällande; kontraktsbrott och sedvanlig vårdslöshet, s.k., *culpa in contractu*.¹⁵⁰ Med kontraktsbrott avses här en icke-uppfyllelse av en kontraktsförpliktelse. *Culpa in contractu* avser fall där en kontraktspart genom vårdslöshet orsakat motparten en skada, där handlingen inte varit knuten till en särskild avtalsförpliktelse och dess icke-uppfyllelse.¹⁵¹ I den mån parterna avtalat om

---

¹⁴⁸ Se Korling (2010) s. 380.

¹⁴⁹ Ibid. s. 382.

¹⁵⁰ Se Korling (2010) s. 521. För mer om termen *culpa in contractu*, se Rodhe (1956) s. 528ff.

¹⁵¹ Se Korling (2010) s. 462.

ansvarsbegränsningar, preskription eller liknande är utgångspunkten att den skadelidande inte får kringgå dessa överenskommelser genom att istället åberopa utomobligatoriska regler för att uppnå mer förmånliga ansvarsregler än de som avtalats.¹⁵² Mer om skillnaden mellan de två bedömningarna; kontraktsbrott och culpa in contractu, följer i en närmare redogörelse av culpabedömningen i avsnitt 3.4.

3.3 Objektiva förutsättningar för ansvar

För att nå framgång med en skadeståndstalan brukar det sägas att det krävs att både objektiva och subjektiva ansvarsförutsättningar är uppfyllda. De objektiva förutsättningarna består i (1) att en skada ska ha uppstått hos någon annan än skadevållaren¹⁵³, (2) att denna uppstått genom någons handling eller passivitet¹⁵⁴, samt (3) att adekvat kausalitet föreligger mellan den skadevållande handlingen/passiviteten och skadan¹⁵⁵. Huvudregeln är att ansvar enbart inträder i samband med att någon vidtar en aktiv handling som orsakar någon annan en skada. Även någons passivitet, d.v.s. underlåtenhet att handla, kan emellertid i undantagsfall ge upphov till skadeståndsansvar. När det föreligger ett avtalsförhållande, som i en rådgivningssituation, ger avtalet upphov till en plikt att handla till förmån för avtalskontrahenten.¹⁵⁶ En rådgivares passivitet kan därför också ge upphov till skadeståndsansvar.

Den tredje förutsättningen, kausalitetskravet, innebär att skadeståndsansvar bara uppstår om det föreligger ett orsakssamband mellan vållandet (handling/passivitet) och skadan. Med detta avses att vållandet ska ha varit både en *nödvändig* och *tillräcklig* betingelse för den uppkomna skadan.¹⁵⁷ Att kausaliteten måste vara *adekvat* innebär att skadeståndsansvar inte inträder i de fall där vållandet visserligen har orsakat skadan, men skadan var en

---

¹⁵² Se Hellner & Radetzki (2018) s. 92; Korling (2010) s. 523f; NJA 1951 s. 656; NJA 2007 s. 879. Andra synsätt har framförts i doktrin, dock utan stöd i praxis, se närmare Hellner & Radetzki (2018) s. 92 och där anförda källor.

¹⁵³ Se Hellner & Radetzki (2018) s. 104.

¹⁵⁴ Ibid. s. 106ff.

¹⁵⁵ Ibid. s. 187ff.

¹⁵⁶ Ibid. s. 109.

¹⁵⁷ Ibid. s. 187f.

närmast slumpmässig följd.¹⁵⁸ Kravet på adekvat kausalitet syftar således till att begränsa vilket vållande som ger upphov till skadeståndsansvar. Enbart de skador som ligger ”i farans riktning” i förhållande till handlingen/passiviteten blir ersättningsgilla, inte de som är avlägsna och oväntade.¹⁵⁹

Adekvansbedömningen i ett kontraktsförhållande sker enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer.¹⁶⁰ Således hålls inte rådgivare ansvariga för skador som utgör slumpmässiga eller oväntade följder av rådgivningen. För att skadestånd ska utgå krävs det att uppdragsgivaren visar att skadan inte hade uppkommit om rådgivaren hade handlat på ett annat sätt.¹⁶¹

Frågan om huruvida kravet på adekvat kausalitet är uppfyllt kan bli särskilt svår att bedöma vid rådgivning. Rådgivarens vårdslöshet kan exempelvis bestå i att rådgivaren har gett felaktiga eller ofullständiga råd som uppdragsgivaren agerat utefter. Likväl kan den bestå i att rådgivaren underlåtit att presentera ett visst handlingsalternativ, att följa en etablerad arbetsmetod eller att upprätta vissa handlingar. Tänkbart är emellertid att uppdragsgivaren hade fattat samma beslut och vidtagit samma handling, vilket därför hade resulterat i samma skada, alldeles oavsett om rådgivaren följt den etablerade arbetsmetoden eller presenterat fullgod information.¹⁶²

För att lyckas nå upp till kravet på adekvat kausalitet måste den skadelidande visa att ett *alternativt hypotetiskt handlande* från rådgivarens sida, exempelvis noggrannare efterforskningar, hade resulterat i att skadan inte hade inträffat.¹⁶³ Det är givetvis svårt att ur bevishänseende redogöra för ett alternativt hypotetiskt handlande som skulle ha medfört att uppdragsgivaren hade undgått skada¹⁶⁴, och rättsläget är svårbedömt avseende hur högt

---

¹⁵⁸ Se Elfström & Ashton (2018) s. 158f; Hellner & Radetzki (2018) s. 196.

¹⁵⁹ Se Hellner & Radetzki (2018) s. 197; Gullefors (2002) s. 84. Jfr NJA 1993 s. 41 I–II.

¹⁶⁰ Se Hellner, Hager & Persson (2020) s. 227; Hellner & Radetzki (2018) s. 197f.

¹⁶¹ Se Kleineman (1998) s. 200.

¹⁶² Jfr Ramberg, C (2005) s. 130f; SOU 2002:41 s. 136ff.

¹⁶³ Se Kleineman (1998) s. 200. Jfr även Heuman (1987) s. 27.

¹⁶⁴ Se Korling (2010) s. 574.

beviskravet bör ställas. De senaste åren har i synnerhet tre domar berört kausalitetsfrågan och fått stor uppmärksamhet.

Det första målet, den så kallade Landskronadomen¹⁶⁵, rörde en skadesituation som skiljer sig från vårdslös rådgivning. Målet handlade om Landskrona kommuns skadeståndsansvar för en mordbrand anlagd av en LVU-omhändertagen flicka. Frågan i målet var om kommunen kunde hållas ansvarig för branden på grund av underlåtenhet att vidta mer omfattande skyddsåtgärder för flickan. HD ansåg att bevissvårigheterna vid underlåtenhetsansvar, i synnerhet avseende alternativa hypotetiska händelseförlopp, bör medföra bevislättnader för den skadelidande. Istället för att ”den skadelidande har att visa ett handlande som skulle ha förhindrat skadan och att det var oaktsamt att inte handla så, har han att visa endast vad som var ett *möjligt och lämpligt* [mina kursiveringar] farereducerande handlande”¹⁶⁶. Att ett sådant alternativt farereducerande handlande var möjligt bedömdes rentav kunna *presumeras* i detta fall, eftersom det saknades dokumentation som tydde på att kommunen utvärderat faresituationen och möjliga alternativa åtgärder.¹⁶⁷

HD:s uttalanden i Landskronadomen gav upphov till mycket diskussion angående prejudikatets räckvidd¹⁶⁸, i synnerhet till följd av den så kallade Prosolviadomen¹⁶⁹. I Prosolviadomen tillämpade Hovrätten för Västra Sverige ett nytt, lägre beviskrav, samt ett presumtionsansvar med hänvisningar till HD:s uttalanden i Landskronadomen. Till skillnad från Landskronadomen så handlade detta mål om rådgivares skadeståndsansvar och kausalitetsbedömningen just vid vårdslös rådgivning.

---

¹⁶⁵ NJA 2013 s. 145.

¹⁶⁶ NJA 2013 s. 145 punkt 43.

¹⁶⁷ Se NJA 2013 s. 145 punkterna 52–58. För vidare diskussion angående domens innebörd se exempelvis Hellner & Radetzki (2018) s. 192f; Bengtsson (2016) s. 436f; Schultz (2013) s. 1024ff.

¹⁶⁸ Se t.ex. Bengtsson (2016) s. 436f.

¹⁶⁹ Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-08-15 i mål nr 4207–10.

I Prosolviadomen kom hovrätten att döma två revisorer till skadeståndsansvar. Revisorerna fanns skadeståndsskyldiga då de ansågs ha varit vårdslösa i sin rådgivning genom att ha underlåtit att anmärka på fel i ett bolags räkenskaper, bokslut och årsredovisning. Med hänvisning till uttalandena i Landskronadomen gjorde hovrätten två uppseendeväckande uttalanden avseende orsakssambandet. För det första uttalades att ”redan det förhållandet att revisorerna brutit mot en aktsamhetsnorm innebär att man kommit ett steg på vägen när det gäller prövningen av om det finns ett orsakssamband”¹⁷⁰, något som närmast liknade en presumtion.¹⁷¹ Vidare sades det att beviskravet som bör gälla för att godta uppdragsgivarens föreslagna alternativa hypotetiska händelseförloppet skulle sättas till ”övervägande sannolikt”. I tidigare etablerad praxis (som hade tillämpats av tingsrätten i detta mål) var beviskravet däremot ”klart mer sannolikt”.¹⁷² Till följd av detta resonemang ansåg hovrätten att adekvat kausalitet förelåg och revisorerna ålades att betala 890 miljoner i skadestånd.¹⁷³ Prosolviadomen kom emellertid att kritiserats kraftigt för den kreativa tolkningen av Landskronadomen.¹⁷⁴ Rådgivare befarade att en konsekvens av domen var en ökad risk för skadeståndsansvar för flertalet rådgivarprofessioner, samt ökade dokumentationskrav.¹⁷⁵

Enligt Bengtsson får Prosolviadomen dock anses vara överspelad i och med BDO-domen¹⁷⁶ som HD avkunnade år 2014.¹⁷⁷ Även detta mål avsåg revisorer och avsaknaden av anmärkningar på ett bolags årsredovisning, vilket investerare i bolaget menade orsakat dem skada. HD betonade då särskilt att Landskronadomen avsåg en helt annan situation än den vid revisorers rådgivning, ett uttalande som tycktes riktat just mot hovrättens

---

¹⁷⁰ Mål T 4207–10.

¹⁷¹ Jfr de slutsatser som dras i Gregow (2013) s. 1035.

¹⁷² Se tingsrättens dom i Prosolviadomen, mål T 4207–10. Se vidare Svensson, B (2014a) s. 18.

¹⁷³ Domen kom att överklagas till HD men parterna nådde förlikning innan det kom upp till prövning, se Schultz (2013) s. 1018.

¹⁷⁴ Se exempelvis Andersson & Knutsson (2013); Svernlöv (2014). Se särskilt avseende kritiken mot domen i Gregow (2013).

¹⁷⁵ Se exempelvis MAQS (2013).

¹⁷⁶ NJA 2014 s. 272.

¹⁷⁷ Se Bengtsson (2016) s. 443f.

resonemang i Prosolviadomen.¹⁷⁸ Medan Landskrona kommuns ansvar var beroende av vilka åtgärder som hade kunnat vidtas för att förhindra skadan, handlade BDO (och Prosolvia) om en annan hypotetisk fråga, nämligen vad som skulle ha hänt om revisionen hade utförts korrekt och inte vårdslöst.¹⁷⁹ HD gick därefter vidare till att förklara hur en kausalitetsbedömning skulle göras i detta fall – utan att nämna något om beviskravet. HD uttalade följande:

”För att ett orsakssamband ska anses ha förelegat mellan en oriktighet i beslutsunderlaget och en påstådd skada, förutsätts det att oriktigheten kan anses ha på ett relevant sätt inverkat på beslutssituationen. Kausalitet kräver i regel att det kan sägas ha varit motiverat att allvarligt överväga ett annat handlande, om beslutsunderlaget hade haft det innehåll som det skulle ha haft oaktsamheten förutan (jfr artikel IV.C.-7:109 DCFR rörande informationstjänster).”¹⁸⁰

Denna kausalitetsbedömning formulerade HD med stöd av det europeiska *soft law*-instrumentet Draft Common Frame of Reference (DCFR)¹⁸¹. Artikelnen ifråga, IV.C.-7:109, ger uttryck för en form av presumtion för att kausalitet föreligger vid skador som påstås ha orsakats av vårdslös rådgivning.¹⁸² Presumtionen innebär att eftersom uppdragsgivaren bett om information eller råd från sin rådgivare så kan det antas att detta har legat till grund för beslutet.

Många har dragit slutsatsen att HD i BDO-domen förtydligat att Prosolviadomens resonemang, och därmed vad som framkommer i Landskronadomen, inte korrekt redogör för kausalitetsprövningen vid revisorers och andra rådgivares ansvar.¹⁸³ Istället är det BDO-domen som ska vara vägledande för kausalitetsprövningen vid vårdslös rådgivning.

Av ovanstående redogörelse följer därmed slutsatsen att det vid en kausalitetsprövning ska göras en jämförelse mellan den rådgivningssituation som har skett, och ett hypotetiskt händelseförlopp där rådgivningen genomförts aktsamt. Om uppdragsgivaren allvarligt hade övervägt ett annat

---

¹⁷⁸ Se Bengtsson (2016) s. 443.

¹⁷⁹ Jfr NJA 2014 s. 272 punkt 44.

¹⁸⁰ NJA 2014 s. 272 punkt 46.

¹⁸¹ Se von Bar, Clive & Schulte-Nölke (2009).

¹⁸² Jfr Ramberg, C (2011) s. 921.

¹⁸³ Se exempelvis Bengtsson (2016) s. 443f; Svensson, B (2014a) s. 18f.

handlande om rådgivningen inte hade varit vårdslös, ”förutsätts” kausalitet föreligga mellan vårdslösheten och skadan. HD:s formulering tycks därmed ge uttryck för en presumtion i likhet med artikel IV.C.-7:109 DCFR.

Precis hur *troligt* det måste vara att uppdragsgivaren skulle ha övervägt ett annat handlande om rådgivningen hade varit adekvat, d.v.s. huruvida beviskravet är formulerat som ”klart mer sannolikt” eller ”övervägande sannolikt”, uttalar sig HD inte om i BDO-omen. En rimlig slutsats av detta torde enligt mig vara att det tidigare gällande beviskravet, ”klart mer sannolikt”, är det som gäller, snarare än Prosolviadomens ”övervägande sannolikt”, men rättsläget får betraktas som osäkert.¹⁸⁴

Avslutningsvis bör sägas att det givetvis går att ställa sig frågande till om BDO-omen, som avsåg *revisorers* skadeståndsansvar¹⁸⁵, är applicerbar även för andra rådgivarprofessioner. I synnerhet kan dess tillämplighet för rådgivare i *avtalsförhållande* ifrågasättas eftersom BDO-målet avsåg revisorns ansvar gentemot investerare i bolaget, det vill säga ett *utomobligatoriskt förhållande*.¹⁸⁶ I denna del kan det nämnas att den artikel i DCFR som HD hänvisade till i sitt uttalande om kausalitetsprövningen, artikel IV.C.-7:109, är formulerad för att reglera en rådgivares ansvar vid rådgivningstjänster *gentemot sin avtalskontrahent*. Presumptionsregeln ifråga, som HD uppenbarligen tillmätt betydelse, borde därför enligt mig även vara relevant för andra rådgivningsprofessioner.

3.4 Subjektiv förutsättning för ansvar

Om uppdragsgivaren lyckas påvisa de objektiva förutsättningarna för ansvar återstår det att visa att den subjektiva förutsättningen, kravet på culpa, är uppfyllt.¹⁸⁷ Allmänt kan sägas att syftet med culpabedömningen är att bedöma om den påstått vållande borde ha agerat på ett annat sätt. Bedömningen görs

---

¹⁸⁴ Jfr Bo Svenssons slutsats i Svensson, B (2014a) s. 18f. Notera dock att Svensson verkar ha omvärderat sin slutsats i Svensson, B (2014b) s. 26f.

¹⁸⁵ Enligt 29 kap. 1–2 §§ aktiebolagslagen (2005:551).

¹⁸⁶ För mer om kausalitetsprövningen för revisorer, se Etéus (2014/15).

¹⁸⁷ Se Hellner & Radetzki (2018) s. 103.

i allmänhet genom en granskning av förpliktelser som framgår ur lagstiftning, föreskrifter, prejudikat och sedvana.¹⁸⁸ Om dessa källor inte räcker för att fastställa en aktsamhetsnorm får domstolen istället göra en så kallad fri culpabedömning, d.v.s. en skönsmässig bedömning om hur den oaktsamme borde ha handlat. Vid denna bedömning tas det hänsyn till fyra omständigheter; risken för skada, den sannolika skadans storlek, möjlighet att undvika skadan samt den handlandes möjlighet att inse risken för skada.¹⁸⁹

Eftersom skadeståndsansvar vid rådgivning generellt görs gällande på inomobligatorisk grund¹⁹⁰ görs culpabedömningen först och främst baserat på de rättigheter och skyldigheter som parterna avtalat om. Kontraktet och dess språkliga utformning blir därför utgångspunkt för ansvarsbedömningen. Med hänsyn till att rådgivningsavtal ofta är muntliga, eller ingås konkludent, tenderar dock svårigheter uppstå när det kommer till att utreda vilka konkreta förpliktelser som ålegat rådgivaren och huruvida ett kontraktsbrott skett. I sådant fall får allmänna principer om avtalstolkning och utfyllning tillämpas. I centrum för analysen står fastställandet av parternas avsikt vid avtalets ingående och huruvida kontraktsförpliktelserna uppfyllts.¹⁹¹

Ett särdrag hos rådgivningsavtalet är att en stor del av avtalsvillkoren återfinnes i partsexterna källor såsom speciallagstiftning, praxis och branschetiska regler.¹⁹² I den mån denna speciallagstiftning ger uttryck för specifika förpliktelser är dessa givetvis av stor betydelse för culpabedömningen. Generellt har lagstiftaren emellertid valt att endast uppställa ett krav på att rådgivaren följer god sed, utan att närmare precisera vad detta innebär. God sed har istället fått definieras av rättspraxis, eventuella tillsynsmyndigheters regler och branschpraxis.¹⁹³ Detta brukar motiveras med att begreppet god sed används på många marknader som utvecklas i hög takt

---

¹⁸⁸ Se Hellner & Radetzki (2018) s. 124f.

¹⁸⁹ Ibid. s. 125, 129f.

¹⁹⁰ Se avsnitt 3.2.

¹⁹¹ Se Korling (2010) s. 522.

¹⁹² Ibid. s. 345.

¹⁹³ Ibid. s. 528.

och att en mer specifik lagstiftning hade riskerat att snabbt bli föråldrad.¹⁹⁴ Branschetiska regler och normer om professionens fackmässiga standard får därför stor betydelse när rådgivarens förpliktelser enligt professionsansvaret ska fastställas.¹⁹⁵

Prövningen av om en rådgivare har varit vårdslös brukar således bestå i att en domstol konstaterar att rådgivaren har vissa förpliktelser som följer av professionens goda sed. När dessa förpliktelser konstaterats föreligga, görs en bedömning av huruvida förpliktelserna uppfyllts eller inte. Om förpliktelserna inte har uppfyllts ger detta ofta upphov till bedömningen att rådgivaren gjort sig skyldig till ett kontraktsbrott, vilket generellt anses vara vårdslöst. Lyckas uppdragsgivaren visa att rådgivaren brutit mot god sed, presumeras denne således ha varit vårdslös, och rådgivaren får bevisbördan för att denne visst uppfyllt sina förpliktelser enligt avtalet.¹⁹⁶

Eftersom avtalet är utgångspunkten för culpabedömningen bör det emellertid tilläggas att parterna kan ha avtalat om en annan ansvarsgrund än vårdslöshet för att ersättningsansvar ska uppkomma. Exempelvis kan det framgå att rådgivaren ansvarar rent strikt för vissa resultat, eller att det krävs grov vårdslöshet för att skadeståndsansvar ska uppstå. Även om avtalsfrihet föreligger, är det en sedan länge dominerande syn i doktrin att den kontraktsrättsliga lojalitetsplikten förhindrar att rådgivaren helt avtalar bort sin plikt att följa god sed.¹⁹⁷ Nyare praxis från HD tyder emellertid på att omfattande ansvarsbegränsningar kan accepteras i avtalsförhållanden, och därför är det möjligt att fler friskrivningar från förpliktelser i god sed numera skulle kunna accepteras.¹⁹⁸ Hur långtgående friskrivningar som tillåts måste bedömas enligt 36 § AvtL utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, inte minst klientens eventuella behov av skydd som underlägsen part.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ Se Korling (2010) s. 524. Jfr vidare snarlika uttalanden i t.ex. prop. 2002/03:133 s. 24.

¹⁹⁵ Se Elfström & Ashton (2018) s. 28.

¹⁹⁶ Ibid.; Korling (2010) s. 532.

¹⁹⁷ Se Elfström & Ashton (2018) s. 28; Unger (2002) s. 586; Korling (2010) s. 346.

Avseende advokaters ansvarsbegränsningar, se Sveriges advokatsamfund (1996).

¹⁹⁸ Se NJA 2017 s. 113.

¹⁹⁹ Ibid. punkterna 21–27.

Som nämndes i avsnitt 3.2 kan uppdragsgivaren som alternativ till kontraktsbrott alltid åberopa utomobligatoriska regler och basera sin talan på *culpa in contractu*. Denna bedömning utgår ifrån huruvida rådgivaren agerat vårdslöst och därigenom vållat sin kontraktspart en skada, utan en koppling till en konkret avtalsförpliktelse.²⁰⁰ Denna bedömning är dock i slutändan mycket lik den inomobligatoriska just när det rör professionsansvar eftersom culpabedömningen även i detta fall utgår ifrån samma speciallagstiftning och sedvana för att etablera aktsamhetsnormen. Korling har betonat att det i vissa fall, särskilt vid muntliga avtal, inte görs någon tydlig distinktion om huruvida culpaprövningen utgår ifrån en inom- eller utomobligatorisk grund.²⁰¹ I båda fallen tenderar nämligen culpaprövningen bli väldigt lik eftersom den fokuserar på huruvida en avvikelse från god sed har skett.²⁰²

I inledningen av detta avsnitt nämndes det även att det finns en möjlighet för en domstol att göra en fri culpabedömning när tillräcklig vägledning om aktsamhetsnormen inte går att finna i t.ex. lagstiftning eller sedvana. Rättsläget är dock oklart ifråga om det är acceptabelt att göra en fri culpabedömning i den inomobligatoriska ansvarsbedömning som sker vid professionsansvar.²⁰³ Exempelvis i målet ”Myresjöhus 2”²⁰⁴, vilket avsåg en konsults ansvar vid fel i utförd tjänst (småhusentreprenad), framgick delade meningar gällande den fria culpabedömningens roll i inomobligatoriska förhållanden. Majoriteten gjorde en culpabedömning baserad på avtalets innehåll, medan de skiljaktiga justitieråden hävdade att det därutöver kan göras en fri culpabedömning i även dessa fall – inte enbart i utomobligatoriska förhållanden.²⁰⁵ Frågan om den fria culpabedömningens roll vid rådgivningsuppdrag behandlas närmare i avsnitt 5.1.5.

---

²⁰⁰ Se Korling (2010) s. 522.

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Ibid. s. 383.

²⁰³ Se Elfström & Ashton (2018) s. 132ff.

²⁰⁴ NJA 2015 s. 1040.

²⁰⁵ De skiljaktiga åberopade NJA 1995 s. 274 som stöd.

4 Advokaters professionsansvar

4.1 Om advokaten som rådgivare

Advokater är de kanske mest typiska rådgivarna eftersom deras arbetsuppgifter främst består i att ge råd och juridisk information till sina klienter.²⁰⁶ Advokatens professionsansvar omfattar utöver traditionell rådgivning även t.ex. biträde vid avtalsförhandlingar och utformande av talan i processer.²⁰⁷ Likt rådgivare i allmänhet definieras advokatens ansvar gentemot sin klient som kontraktuellt.²⁰⁸ I vilken utsträckning avtal ingås skriftligen i branschen verkar inte ha kartlagts.²⁰⁹ Bland större advokatbyråer tycks dock skriftliga avtal av standardiserad karaktär och inbegripande ansvarsbegränsningar vara förhållandevis vanligt.²¹⁰²¹¹

Advokatkåren har en särskild ställning i samhället, med uppgift att främja rättsstaten och värna om rättssäkerheten.²¹² Advokaters professionsansvar präglas av de kunskaper de förutsätts ha i egenskap av juridiska experter och ledamöter i advokatsamfundet.²¹³ Yrkeskåren åtnjuter generellt sett ett betydande anseende i samhället och till följd av detta bedöms deras verksamhet ofta som tillitsskapande.²¹⁴ Som en följd av detta föreligger en presumtion om att klienten har en befogad tillit till advokatens kompetens, vilket resulterar i att det ofta anses föreligga ett professionsansvar enligt

---

²⁰⁶ Se Korling (2010) s. 225.

²⁰⁷ Se Unger (2019) s. 57.

²⁰⁸ Se NJA 2018 s. 414 punkt 19.

²⁰⁹ Trots omfattande studier av doktrin har inte någon sådan kartläggning kunnat identifierats.

²¹⁰ Jfr de standardvillkor som tillhandahålls av några av landets största affärsjuridiska byråer, och som enligt villkorens första punkter alltid är tillämpliga på tjänster utförda av byråerna, se t.ex. Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB (2018), Advokatfirman Vinge KB (2018), Setterwalls Advokatbyrå (2019), samt Advokatfirman Cederquist AB (2018).

²¹¹ Det kan tilläggas att Sveriges advokatsamfund år 1998 utkom med ett förslag till allmänna villkor för advokatuppdrag, vilka är frivilliga att tillämpa, se Sveriges advokatsamfund (1998).

²¹² Se Ramberg, A (2008) s. 429. Se vidare 1§ 1 st. VRGA (2016).

²¹³ Se NJA 2018 s. 414 punkt 19; Heuman (1987) s. 22.

²¹⁴ Se Kleineman (1987) s. 557f.

tillitsläran.²¹⁵ Med hänsyn till särdragen i advokatycket är det inte oväntat att ansvaret reglerats särskilt i svensk rätt, nämligen i 8 kap. RB. En advokat ska enligt 8 kap. 4 § RB utföra sitt uppdrag *redbart* och *nitiskt* samt iaktta *god advokatsed* i sin verksamhet. Att bestämmelsen enbart innehåller dessa krav, och att lagstiftaren i övrigt hänvisar till god advokatsed, motiveras i förarbetena med att det är svårt att i lag täcka in advokatens alla skyldigheter med hänsyn till yrkeskårens varierande arbetsuppgifter.²¹⁶

4.2 God advokatsed

Innebörden av god advokatsed specificeras i första hand genom Advokatsamfundets Vägledande regler om god advokatsed²¹⁷ (VRGA) och genom praxis från samfundets disciplinnämnd.²¹⁸ Samfundet utövar tillsyn över advokaterna, enligt 8 kap. 6 § RB, och brott mot god advokatsed kan leda till disciplinära åtgärder. Enligt 8 kap. 7 § RB kan en advokat som åsidosatt god advokatsed meddelas en varning eller erinran, alternativt vid synnerligen försvårande omständigheter, uteslutas ur samfundet. Advokatsamfundet är en privaträttslig organisation med en offentlighetskaraktär som utövar myndighetsutövning bland annat i sitt disciplinväsende.²¹⁹ Vissa typer av beslut i nämnden kan enligt 8 kap. 8 § RB överklagas till HD och samfundet står även under justitiekanslerns tillsyn.²²⁰

Utöver VRGA ska advokaten iaktta de principer som stadgas i *Charter of Core Principles of the European Legal Profession* och *Code of Conduct for European Lawyers*²²¹, vilka antogs i dess nuvarande form av The Council of Bars and Law Societies of Europe år 2006.²²² Reglerna motsvarar i stort de principer som framgår av de svenska reglerna.²²³

---

²¹⁵ Se Kleineman (1987) s. 550. Jfr avsnitt 2.3.

²¹⁶ Se NJA II 1943 s. 85; SOU 1938:44 s. 131.

²¹⁷ Se VRGA (2016).

²¹⁸ Se NJA 2003 s. 403; Ramberg, A (2008) s. 408. Jfr 8 kap. 6 § RB.

²¹⁹ Se Fitger m.fl. (2019) s. 8:5.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Se Council of Bars and Law Societies of Europe (2019).

²²² Ibid. s. 1; VRGA (2016) s. 4f.

²²³ Se Ramberg, A (2008) s. 412.

Vid bedömningen av om en advokat kan hållas ansvarig för vårdslös rådgivning fungerar god advokatsed som den handlingsnorm som specificerar den aktsamhet som en advokat bör iaktta i sin rådgivning.²²⁴ Det närmare innehållet i god advokatsed konkretiseras med hjälp av besluten från disciplinnämnden. En svårighet med besluten är emellertid att de är mycket kortfattade i sina rättsliga resonemang och av en tydligt kasuistisk prägel, varför det är svårt att formulera generellt tillämpliga principer från dem.²²⁵ Genom denna konstruktion har lagstiftaren gjort yrkeskårens ansvar till föremål för självreglering, och prövningen av om en advokat agerat vårdslöst görs således delvis utifrån en utanför rättsordningen etablerad måttstock.²²⁶

En advokat som agerat i strid med god advokatsed har emellertid inte automatiskt ett skadeståndsansvar gentemot sin klient. En disciplinär åtgärd kan vidtas av advokatsamfundets disciplinnämnd utan att skadeståndsansvar anses föreligga enligt domstol, och vice versa.²²⁷ Heuman poängterar att bedömningen kan göras annorlunda i disciplinnämnden eftersom syftet med den disciplinära kontrollen främst är att skydda allmänheten mot okvalificerad yrkesutövning, snarare än att till förmån för en enskild skipa rätt och utdöma skadestånd.²²⁸ Bedömningen i disciplinärenden är därför inte beroende av att klienten tillfogats en skada, till skillnad från en skadeståndstalan i domstol.²²⁹ Trots skillnaderna mellan ett disciplinärende och ett skadeståndsmål används god advokatsed som utgångspunkt för advokaternas aktsamhetsnorm i skadeståndsmål.²³⁰ Domstolen kan visserligen överpröva sedvanan och ställa högre krav på advokatens aktsamhet än disciplinnämnden dittills gjort, men det kan ändå sägas att ett handlande som strider mot god advokatsed i regel anses culpöst.²³¹

---

²²⁴ Se mål T 2841-18 punkt 27.

²²⁵ Se Heuman (2013) s. 9f.

²²⁶ Se Korling (2010) s. 225; Kersby (1997/98) s. 155.

²²⁷ Gullefors (2002) s. 147; Heuman (1987) s. 24. Se vidare RH 21:82, där Advokatsamfundet i sitt yttrande (likt HovR) ansåg att advokaten varit så försumlig att skadeståndsansvar förelåg, även om agerandet inte resulterat i en disciplinär sanktion.

²²⁸ Se Heuman (1987) s. 37f.

²²⁹ Ibid. s. 39.

²³⁰ Se mål T 2841-18 punkterna 26–27.

²³¹ Se Heuman (1987) s. 12; Unger (2002) s. 577; Korling (2010) s. 531f.

Kärnvärdena i god advokatsed är krav på oberoende, lojalitet mot klienten, konfidentialitet samt undvikande av intressekonflikter.²³² Advokatens främsta plikt är att visa trohet och lojalitet mot sin klient.²³³ Även om andra rådgivare har en lojalitetsplikt gentemot sin uppdragsgivare, har lagstiftaren betonat att advokaternas lojalitetsplikt är av särskild betydelse.²³⁴ I egenskap av oberoende rådgivare förväntas advokaten sätta klientens intressen i första rummet.²³⁵ Lojalitetsplikten innebär att advokaten ska utföra sitt uppdrag med omsorg, noggrannhet och tillbörlig skyndsamhet.²³⁶ Generellt kan sägas att lojalitetskravet innebär att advokaten måste eftersträva bästa möjliga resultat för klienten inom ramen för rådgivningsuppdraget.²³⁷ Samtidigt ska advokaten lojalt se till att klienten inte förorsakas onödiga kostnader.²³⁸ Denna förpliktelse innebär att advokaten har ett ansvar att inte överarbeta ett ärende och därigenom åsamka klienten extra omfattande kostnader.²³⁹

Eftersom god advokatsed spelar en central roll i bedömningen av om det föreligger skadeståndsansvar kommer vissa delar av god advokatsed att utredas närmare. De regler som blir relevanta i culpabedömningen är i synnerhet de som syftar till att skydda klienten mot skada²⁴⁰ och det är därför dessa som kommer behandlas nedan. De förpliktelser som kommer att utredas är resultatansvaret, metodansvaret, informationsansvaret och den däri inbegripna pedagogiska plikten. Det bör betonas att vid tolkningen av dessa principers innebörd kan även lojalitetsplikten få betydelse.²⁴¹

4.3 Resultatansvar och metodansvar

Utgångspunkten för advokaters professionsansvar, likt för många andra rådgivare, är att något resultatansvar inte föreligger. Detta gäller som

---

²³² Se kommentar till 1 § VRGA (2016); Ramberg, A (2008) s. 411.

²³³ Se 1 § 2 st. VRGA (2016).

²³⁴ Se prop. 2003/04:156 s. 74.

²³⁵ Se Wiklund (1973) s. 256; Heuman (2013) s. 71.

²³⁶ Se 2.1.1 § VRGA (2016).

²³⁷ Se Munukka (2007) s. 305ff; Ramberg, A (2008) s. 411.

²³⁸ Se 2.1.1 § VRGA (2016).

²³⁹ Se Heuman (2013) s. 72; TSA 1979 s. 81 fall 9.

²⁴⁰ Se Gullefors (2002) s. 113.

²⁴¹ Jfr t.ex. hur lojalitetsplikten påverkar tolkningar i Heuman (1987) s. 28, 31, 118.

huvudregel oberoende av frågans svårighetsgrad. Med resultat kan exempelvis avses att klienten ska vinna en process. Har advokaten inte utlovat ett särskilt resultat, består ansvaret vanligen i att efter bästa förmåga hävda klientens intressen.²⁴² I två undantagsfall kan emellertid ett resultatansvar ändå uppstå. Det första undantaget rör enkla och uppenbara fel av ett objektivt slag.²⁴³ Om advokaten på grund av okunnighet eller förbiseende lämnat en uppenbart felaktig uppgift om rättsläget som klart strider mot gällande rätt uppstår ett resultatansvar.²⁴⁴ Att advokaten misslyckats med att iaktta en tidsfrist för överklagande²⁴⁵ eller ett formkrav kan också vara sådana enkla fel som ger upphov till skadeståndsansvar.²⁴⁶ Det andra undantagsfallet är i de fall rättsläget visserligen är svårbedömt, men advokaten ändå har uttryckt saken på ett kategoriskt sätt som felaktigt gett klienten en känsla av tillit. I dessa fall ger tilliten upphov till ett resultatansvar.²⁴⁷ Det rör sig då närmast om att advokaten inte presenterat rättsläget på ett rättvisande sätt för klienten, något som behandlas mer nedan i förhållande till den pedagogiska plikten.²⁴⁸

Med undantag för dessa enkla fall, är det emellertid allmänt känt att juridiska frågor ofta kräver efterforskning och analys, och att rättsläget ofta är oklart. De subjektiva delarna av advokatens uppdrag – när exempelvis en strategi utformas eller rättsliga argument ska värderas – omfattas därför inte av resultatansvaret.²⁴⁹ Ansvar uppkommer i dessa fall inte för att advokaten uttryckt sig felaktigt, ansvar kan bara bli aktuellt om denne inte arbetat i enlighet med den etablerade arbetsmetoden. För advokater innebär *metodansvaret* att denne till grund för sina juridiska råd ska göra erforderliga undersökningar av gällande rätt, vilket följer av 2.1.2 § VRGA.²⁵⁰ I detta ansvar inbegrips att sätta sig in i klientens situation och de faktiska

---

²⁴² Se Heuman (1987) s. 25.

²⁴³ Jfr Gullefors (2002) s. 46.

²⁴⁴ Se Heuman (1987) s. 26; NJA 2018 s. 414 punkt 23.

²⁴⁵ Se exempelvis ärende 159/1994; ärende 154/2004; ärende 9/2005.

²⁴⁶ Se Gullefors (2002) s. 76; NJA 2018 s. 414 punkt 23 med hänvisning till t.ex. NJA 1939 s. 374.

²⁴⁷ Se Heuman (1987) s. 26. Jfr avsnitt 2.3.

²⁴⁸ Se avsnitt 4.4.

²⁴⁹ Jfr avsnitt 2.4. Se även Gullefors (2002) s. 47.

²⁵⁰ Se även Heuman (1987) s. 26.

förhållandena. Dessa omständigheter ska ligga till grund för den rättsliga efterforskningen och analysen, för att advokaten sedan ska ge råd till klienten om hur denne bör agera.²⁵¹ En undersökning om huruvida arbetsmetoden följts får inriktas på hur omsorgsfullt advokaten har undersökt rättskällor samt analyserat omständigheterna och rättsläget.²⁵² Ju noggrannare advokaten har studerat rättskällorna (och således följt den etablerade arbetsmetoden), desto lättare går det att ursäka ett misstag som begåtts i den rättsliga analysen.²⁵³ I metodansvaret ingår vidare en förpliktelse att successivt under ärendets handläggning fördjupa eller utvidga undersökningen av rättsfrågorna i den mån detta anses nödvändigt.²⁵⁴

Frågan som då infinner sig blir hur omfattande undersökningar av rättskällorna som krävs av advokaten för att metodansvaret ska anses vara uppfyllt. Saken har prövats av HD i ett mål från 1957.²⁵⁵ I fallet hade en jurist gett en klient ett felaktigt råd, vilket innebar att denne accepterat en säkerhet som senare visade sig vara värdelös. Att säkerheten inte skulle duga framgick visserligen inte direkt av lagtexten, men HD hade i en dom från 1904 förtydligat innebörden av bestämmelsen. I 1952 års lagbok, som advokaten använt sig av, hade inte någon referens till rättsfallet gjorts vid det aktuella lagrummet. Trots detta menade HD att advokaten inte hade ägnat frågan tillbörlig uppmärksamhet, eftersom han inte konsulterat ett bland jurister allmänt känt standardverk som skulle ha upplyst honom om domen från 1904. Advokaters metodansvar innefattar således enligt HD en skyldighet att göra erforderliga undersökningar av rättsläget, vilket åtminstone innefattar efterforskning i lagtext och litteraturens standardverk.

Med hänsyn till prejudikatets ålder kan man fråga sig vilka krav som ställs på advokater i dagens samhälle för att denne ska anses ha utfört en fackmässig rättsutredning. Rättsfallet är avgjort under en tid då lagregleringar och doktrin

---

²⁵¹ Se NJA 2018 s. 414 punkt 21.

²⁵² Ibid. punkt 24.

²⁵³ Se Heuman (1987) s. 72.

²⁵⁴ Ibid. s. 60.

²⁵⁵ Se NJA 1957 s. 621.

inte var tillnärmelsevis lika omfattande och lättillgängliga som idag. Enligt Heuman behöver även lagkommentarer och förarbeten studeras, och i den mån dessa källor och standardverk inte besvarar rättsfrågan kan även en djupare studie av doktrin krävas.²⁵⁶ Även detta uttalande från 1987 tycks dock enligt mig behöva granskas i ljuset av ökad internationalisering och digitalisering. I synnerhet genom digitaliseringen har tillgången till både svenska och internationella rättskällor ökat kraftigt. Av detta skäl menar Sandgren i en artikel från millennieskiftet att kraven skärpts avseende omfattningen av material som en advokat kan förväntas tillägna sig.²⁵⁷

Kraven på omfattningen av advokatens rättsutredning kan enligt min mening emellertid omöjligt skärpas i lika stor utsträckning som tillgången på information har ökat. Det ökade utbudet av rättskällor innebär nämligen att svåra urvalsfrågor uppstår och advokaten är nödgad att avgränsa sin utredning. Inte minst med hänsyn till lojalitetsplikten är advokaten skyldig att inte ådra klienten onödiga kostnader genom en alltför omfattande juridisk efterforskning.²⁵⁸ Det går inte att dra en absolut gräns för när metodansvaret uppfyllts i denna del, men i enlighet med Sandgren och Heumans resonemang borde det, enligt mig, åtminstone kunna uppställas krav på att juristen med hjälp av digitala databaser tillägnar sig material bland de lagkommentarer, rättsfall och doktrin som där nämns. Som kommer att behandlas närmare i det följande blir svaret på frågan om vilka krav som kan ställas avhängig av omständigheterna i det enskilda fallet.

Avslutningsvis kan sägas att det även går att ana ytterligare framtida problem när det gäller advokatens metodansvar och dess påverkan av digitaliseringen. Tänkbart är att metodansvaret kan komma att påverkas av att artificiell intelligens (AI) används i allt större utsträckning i advokaters arbete.²⁵⁹ Hur säkerställs advokatens arbetsmetod, och vem ska bära ansvar, när AI exempelvis används för att automatisera sökning av material som ligger till

---

²⁵⁶ Se Heuman (1987) s. 69.

²⁵⁷ Se Sandgren (1999/00) s. 878.

²⁵⁸ Jfr avsnitt 4.2.

²⁵⁹ Jfr Kvarntorp (2017) s. 28f.

grund för advokatens rättsliga beslutsfattande, eller när AI används för att söka efter oskäligen avtalsvillkor i omfattande avtal?²⁶⁰ Frågorna verkar ännu inte ha hunnit behandlas i förhållande till advokaters professionsansvar, men kan enligt mig troligen komma att påverka metodansvaret.

4.4 Informationsansvar och pedagogisk plikt

Enligt god advokatsed, 2.3 § VRGA, föreligger det ett allmänt ansvar för advokaten att upplysa sin klient om vad som förekommer i uppdraget och att besvara frågor från denne. All information som är av vikt i ärendet ska förmedlas till klienten.²⁶¹ Advokaten har också en skyldighet att på eget initiativ upplysa klienten om rättsregler som är av relevans för denne.²⁶² I advokatsamfundets disciplinnämnd har bristfällig informationsförmedling gett upphov till varning eller erinran, exempelvis i fall då domar eller beslut inte förmedlats till klienten²⁶³, eller då advokaten fullföljt talan i en överinstans utan att klienten informerats därom²⁶⁴. Även när en klient inte underrättats om vidtagna åtgärder i rådgivningsuppdraget och resultaten därav har erinran tilldelats.²⁶⁵

Avgöranden från disciplinnämnden ger även förtydligande information om hur advokaten ska balansera sitt metodansvar mot sitt informationsansvar. Enligt Heuman kan det utläsas en ”tvåstegsmodell” ur två avgöranden²⁶⁶ avseende advokatens informationsskyldighet. I det första steget ska advokaten baserat på rättsfrågan göra en översiktlig bedömning av rättsläget och informera klienten om sina preliminära ställningstagande. Först om klienten med stöd av denna information vill gå vidare med en djupare undersökning ska steg två med en noggrann rättsutredning inledas. På detta

---

²⁶⁰ Jfr t.ex. AI och juridiskt beslutsfattande som kort berörs i Wilhelmsson (2019/20) s. 127.

²⁶¹ Se Heuman (2013) s. 84.

²⁶² Se Peyron (2017) s. 80; ärende 10/2006.

²⁶³ Se ärende 214/2007; TSA 1972 s. 127 fall 11; TSA 1972 s. 128 fall 13.

²⁶⁴ Se TSA 1962 s. 20 fall 11.

²⁶⁵ Se TSA 1960 s. 41 fall 12; ärende 87/2004; ärende 38/2008.

²⁶⁶ Se Advokaten 1996 s. 23 fall 3; Advokaten 1996 s. 23 fall 4.

sätt beaktas också lojalitetspliktens krav på att inte ådra klienten onödiga kostnader, samtidigt som information förmedlas i största möjliga mån och metodansvaret efterlevs.²⁶⁷

Utöver detta informationsansvar föreligger det ett krav på att den juridiska informationen presenteras på ett tydligt och begripligt sätt för klienten. När rättsläget är osäkert och källmaterialet motstridigt innebär advokatens pedagogiska plikt att hen måste beskriva rättsläget korrekt för klienten.²⁶⁸ Eventuella osäkerheter ska belysas och olika tolkningsalternativ ska framhållas²⁶⁹, allt för att klienten ska få ett korrekt underlag för sitt beslutsfattande.²⁷⁰

Den pedagogiska plikten har bland annat prövats i ett mål gällande tekniska konsulter pedagogiska ansvar, NJA 1994 s. 532. I detta mål hade en uppdragstagare utfört tester på ett tygs ljustålighet helt i enlighet med fackmässig standard, men presenterat resultaten av testet på ett för uppdragsgivaren missledande sätt. Skadeståndsansvar uppstod i fallet på grund av att rådgivaren gett uppdragsgivaren ofullständiga uppgifter, och inte för att denne brustit i sin metod. Trots att målet inte rörde rådgivning i advokatverksamhet har målet fungerat som utgångspunkt i doktrin för att beskriva advokaters pedagogiska plikt.²⁷¹

Hur omfattande advokatens pedagogiska plikt är, och därmed vilken information som måste förmedlas, beror på situationen i det enskilda fallet. I synnerhet varierar kravet på information beroende på vem uppdragsgivaren är, vilka kvalifikationer denne har och om denne redan är införstådd med problematiken i det aktuella ärendet.²⁷² Om informationen inte anpassas så att

---

²⁶⁷ Jfr Heuman (2013) s. 84f.

²⁶⁸ Se mål T 2841-18 punkt 31.

²⁶⁹ Se Heuman (1987) s. 110.

²⁷⁰ Jfr mål T 2841-18 punkt 31.

²⁷¹ Se exempelvis Kersby (1997/98) s. 154; Kleineman (1998) s. 188.

²⁷² Se mål T 2841-18 punkt 31, där det hänvisas till ett rättsfall gällande en banks rådgivning till en företagare som ville undvika realisationskatt, NJA 1994 s. 598.

klienten förstår, och detta ger upphov till missförstånd som resulterar i skada för klienten, kan skadeståndsansvar kan uppstå.²⁷³

I NJA 1995 s. 693 hade en fondkommissionär underlåtit att ge viss grundläggande information som vanligtvis krävs för att en kund ska kunna handla med derivativa instrument. HD uttalade att fondkommissionärer vanligen har en förpliktelse att förvissa sig om att kunder har full insikt i vilka risker som är förenade med att ställa ut optioner. Trots att detta inte hade gjorts undgick emellertid fondkommissionären ansvar eftersom denne haft fog för uppfattningen att kunden ifråga var tillräckligt medveten om riskerna vid det aktuella uppdraget. Detta resonemang har ansetts kunna överföras även på andra rådgivare än fondkommissionärer, inklusive advokater.²⁷⁴

Metodansvaret och den pedagogiska plikten kan enkelt hamna i konflikt med varandra. Att på ett korrekt sätt utreda och presentera rättsläget kan vara svårt när rättsläget är invecklat och klienten inte är bevandrad i juridiska frågor. Det uppstår med andra ord svårigheter när advokaten ska ta ställning till hur denne ska förklara invecklade rättsfrågor på ett pedagogiskt och aningen förenklat sätt, utan att förenklingen leder till att klienten blir vilseledd.²⁷⁵ I största möjligaste mån bör advokaten för att undgå ansvar förklara rättsläget, men också informera klienten om att hen inte redogör för rättsläget i detalj.²⁷⁶

---

²⁷³ Se Gullefors (2002) s. 120; Kersby (1997/98) s. 154.

²⁷⁴ Se Kleineman (1998) s. 189.

²⁷⁵ Se Heuman (1987) s. 114f.

²⁷⁶ Ibid. s. 116.

5 Culpabedömningen

5.1 Omständigheter att beakta

5.1.1 Inledning

I ett skadeståndsmål där en klient kräver sin advokat på ersättning är den centrala frågan huruvida advokaten i sin rådgivning har brustit mot någon av förpliktelseerna i sitt professionsansvar genom att agera oaktsamt eller försumligt. De förpliktelser som redovisats i det föregående kapitlet och som följer av god advokatsed är den handlingsnorm som advokatens agerande mäts emot. I doktrin har det framförts att culpabedömningen måste göras utifrån en genomsnittlig advokats kunskaper. Den enskilde advokatens förutsättningar och kunskaper är därför som utgångspunkt oväsentliga för ansvarsbedömningen.²⁷⁷ I de fall advokaten har utgett sig för att vara specialist på ett område är emellertid bedömningen en annan. Ökade krav ställs i så fall på advokatens prestation, och culpabedömningen görs utifrån vad en advokat med sådan kunskap rimligen borde göra för inte anses försumlig. Orsaken till detta är att advokatens specialistkunskap förmodas vara skälet till att klienten vänt sig till just denne, och därmed anses det vara ett avtalsvillkor att uppdraget ska genomföras med särskild skicklighet.²⁷⁸

De ovan uttalade principerna för culpabedömningen har varit kända och framförts i doktrin sedan länge. Som nämnts tidigare måste emellertid den mer precisa bedömningen göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I två nya mål från år 2018 och 2019 har HD konkretiserat vilka omständigheter som bör beaktas i bedömningen av advokaters skadeståndsansvar. Målen behandlar två olika typer av rådgivningssituationer som väl belyser vilken typ av ansvar som kan aktualiseras för advokater. Det första avgörandet, NJA 2018 s. 414 (Processföringsmålet), handlar om

---

²⁷⁷ Se Heuman (1987) s. 23; Kersby (1997/98) s. 154; Wiklund (1953) s. 298.

²⁷⁸ Se Heuman (1987) s. 87ff; NJA 1981 s. 1091.

påstådda processuella misstag, medan det från 2019, mål T 2841-18 (Skatterådgivningsmålet) avser skatterådgivning.

Processföringsmålet rörde ursprungligen en bostadsrättsförening som fått ett entreprenadavtal hävt av den anlidade entreprenören. Detta gav upphov till en tvist mellan föreningen och entreprenören, vilket i sin tur ledde till att föreningen anlidade en advokat. Omständigheterna i entreprenadtvisten var invecklade och kommer inte att upprepas här, men det var till följd av advokatens rådgivning som bostadsrättsföreningen sedermera kom att väcka talan mot advokaten. Föreningen menade att advokaten hade agerat vårdslöst eftersom denne hade underlåtit att i processen göra gällande ett kvittningsanspråk, vilket hade resulterat i att bostadsrättsföreningen gått miste om sin fordringsrätt. Advokaten i sin tur menade att detta kvittningsyrkande, även om det framställdes, inte hade kunnat bifallas. Det rörde sig med andra ord om eventuella misstag i processföringen. Frågan i HD var om advokatens agerande varit vårdslöst och därmed gav föreningen rätt till skadestånd.

HD inledde med att konstatera att professionsansvaret för advokater är beroende av vad som följer av god advokatsed och att en bedömning måste göras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.²⁷⁹ I sina domskäl specificerade HD sedan sex omständigheter som ska beaktas i culpabedömningen; (1) uppdragets omfattning, (2) de sakliga och rättsliga frågornas komplexitet och svårighetsgrad, (3) den tid advokaten haft till sitt förfogande, (4) de värden som står på spel, (5) klientens instruktioner, samt (6) advokatens särskilda insikter och erfarenheter från det rättsområde som ärendet rör. Av domen framgår dock att listan på omständigheter inte är uttömmande.²⁸⁰ Dessa sex omständigheter kom även att upprepas av HD Skatterådgivningsmålet.²⁸¹

---

²⁷⁹ Se NJA 2018 s. 414 punkterna 19–22.

²⁸⁰ Jfr NJA 2018 s. 414 punkt 22.

²⁸¹ Se T 2841-18 punkt 29.

Enligt Andersson utgör de sex omständigheterna det viktigaste bidraget från prejudikatet och de kommer enligt hans mening att bli viktiga verktyg för culpabedömningen framledes.²⁸² Hur stor avvikelse från förpliktelseerna i professionsansvaret som kan accepteras utan att det ska anses ha varit vårdslöst bedöms alltså med hjälp av dessa sex omständigheter.

En svårighet med prejudikatet är emellertid att HD inte utvecklade och konkretiserade hur bedömningen av de uppräknade omständigheterna bör göras, något som också gett upphov till viss kritik.²⁸³ I det följande kommer jag därför att diskutera hur culpabedömningen bör göras mot bakgrund av Processföringsmålet och Skatterådgivningsmålet, samt i vilken utsträckning prejudikaten tycks ha ändrat rättsläget. Jag kommer därvid att försöka systematisera de av HD uppräknade omständigheterna och sätta dem i relation till de förpliktelser som följer av professionsansvaret.

5.1.2 Uppdragets omfattning

Den första omständigheten som framkommer i HD:s dom, ”uppdragets omfattning”, kan sägas ligga väl i linje med att advokaters ansvar är kontraktuellt grundat.²⁸⁴ Som redan konstaterats gälla enligt tidigare gällande rätt sätter uppdragsavtalet ramen för advokatens ansvar, och i den mån parterna har avtalat om att uppdraget har en viss omfattning eller inriktning ger detta ledning för huruvida advokaten uppfyllt sina avtalade förpliktelser. Det kan vara värt att tillägga att det inte finns någon lagstadgad skyldighet för advokater att upprätta en uppdragsbeskrivning som godkänns av klienten. Det anses emellertid följa av lojalitetsplikten att advokaten har en skyldighet att definiera uppdraget och stämma av detta med klienten.²⁸⁵ Enligt Unger är det dock inte särskilt vanligt förekommande att uppdragsbeskrivningar upprättas i praktiken²⁸⁶ och Peyron har uttryckt kritik mot advokaters bristande dokumentation av sina uppdrag²⁸⁷. Utöver att denna brist på dokumentation

---

²⁸² Se Andersson (2018) rubrik 3.

²⁸³ Se Bolin (2018/19) s. 640ff.

²⁸⁴ Jfr avsnitt 2.2 och 4.1.

²⁸⁵ Se Korling (2010) s. 421.

²⁸⁶ Se Unger (2019) s. 66.

²⁸⁷ Se Peyron (2017) s. 120.

potentiellt kan anses utgöra ett brott mot lojalitetsplikten, åtminstone enligt Korling²⁸⁸, kan avsaknaden av ett skriftligt avtal givetvis även få betydelse i bevishänseende.

Andersson framför i sin kommentar till Processföringsmålet att uppdragets omfattning även påverkas av vilken fakta uppdragsgivaren har förmedlat till advokaten i samband med uppdraget och som denne därmed ”fört in i den kontraktuella sfären”²⁸⁹. Rådgivnings utförande påverkas alltså av vilken information advokaten har haft tillgång till.²⁹⁰ Med detta sagt kan inte advokaten undgå ansvar genom att förhålla sig passiv och därigenom undgå att få information som kan bredda uppdragets omfattning. Även detta kan anses följa av den lojalitetsplikt som framgår av god advokatsed.²⁹¹

I Processföringsmålet var en avgörande omständighet för bedömningen om advokaten varit vårdslös, enligt HD, det faktum att denne inte hade haft tillgång till all rättsligt relevant information. Trots upprepade möten med klienten hade advokaten inte fått information om viktiga omständigheter, i synnerhet gällde detta ett tilläggsavtal till det omtvistade entreprenadavtalet. Enligt advokatens egen uppgift skulle han ha gjort andra överväganden vid utformningen av talan om han hade fått mer information från klienten. HD ansåg med hänsyn till detta att advokaten hade visat tillräcklig omsorg genom sina försök att erhålla all information. Utifrån den information han haft tillgänglig tycktes inte heller hans rättsliga analys ha varit bristfällig. Trots att advokatens ansvar att utreda sakomständigheter är relativt omfattande, tycks HD därmed ålägga klienten ett visst ansvar.

5.1.3 Frågornas komplexitet och svårighetsgrad

Den andra av de omständigheter som HD räknar upp och som ska beaktas i culpabedömningen är ”de sakliga och rättsliga frågornas komplexitet och

---

²⁸⁸ Se Korling (2010) s. 421.

²⁸⁹ Andersson (2018) rubrik 3.

²⁹⁰ Jfr Andersson (2018) rubrik 3 & 4.

²⁹¹ Se Heuman (1987) s. 118f; Wiklund (1973) s. 323f.

svårighetsgrad”. Denna omständighet tycks knyta an till det ovan redogjorda resultat- och metodansvaret, där ansvaret skiljer sig åt mellan enklare juridiska frågor och mer komplexa juridiska bedömningar. Som bekant kan ett resultatansvar endast komma ifråga vid mycket enkla juridiska uppgifter.²⁹² I övrigt ska aktsamhetsbedömningen inte ta sikte på huruvida advokatens bedömning i en rättsfråga håller i en senare prövning. Praxis och doktrin har sedan länge visat förståelse för att det ofta finns utrymme att argumentera för olika rättsliga slutsatser, och att en culpabedömning därför främst måste ta sikte på huruvida advokaten ifråga följt den etablerade arbetsmetoden på ett omsorgsfullt sätt.

HD gjorde i sin dom även ett annat uttalande av betydelse i förhållande till denna omständighet. I domen anges det nämligen att skadeståndsansvar för advokater enbart uppstår vid ”uppenbara fel”.²⁹³ Uttalandet ger intryck av att det skulle föreligga ett betydande svängrum för advokaters rättsliga bedömningar. Innebörden av denna formulering är dock inte helt klar och detta uppenbarhetsrekvisit behandlas mer ingående i avsnitt 5.2 nedan.

5.1.4 Tid till sitt förfogande

Den tredje omständigheten som ska beaktas i culpabedömningen är ”den tid advokaten har haft till sitt förfogande” för uppdraget. Om advokaten har haft begränsat med tid på sig kan detta givetvis inverka på hur höga krav som kan ställas på dennes arbete. Detta är en faktor som sedan tidigare behandlats utförligt i doktrin i samband med professionsansvaret. Heuman har exempelvis uttalat att vid direktrådgivning, exempelvis över telefon till en klient, ligger det i sakens natur att advokaten inte kan bära ansvar för att upplysningarna är riktiga.²⁹⁴ Likaså passar även denna omständighet väl in i den tillitslära som Kleineman utformat. Detta eftersom det sannolikt saknas skäl att hysa tillit till ett råd när detta avgivits utan att advokaten tagit sig tid att studera rättsläget eller för att bilda sig en klar uppfattning om

---

²⁹² Se avsnitt 2.4.

²⁹³ Se NJA 2018 s. 414 punkt 23.

²⁹⁴ Se Heuman (1987) s. 100f.

sakomständigheterna i ärendet. Även enligt tillitsläran talar således bristfällig tid mot att skadeståndsansvar skulle uppstå.²⁹⁵

Tidsaspekten kommer även nödvändigtvis att påverka bedömningen av de övriga omständigheter som HD framhållit som betydelsefulla i sammanhanget.²⁹⁶ Har det varit ont om tid måste kraven som ställs på advokatens rättsutredning sänkas. Detsamma kan sägas ifråga om hur omfattande pedagogiska förklaringar som ges till klienten. Trots att en viss förståelse därmed kan visas i förhållande till advokatens tidsnöd, bör det dock betonas att det förmodligen enligt mig fortfarande ställs ett relativt högt krav på att advokaten uppfyller den pedagogiska plikten även i dessa lägen. Advokaten måste således upplysa klienten om de brister och risker som föreligger i och med den tidsnöd som rått.²⁹⁷ Om detta görs är sannolikt kraven som ställs på advokatens rättsliga arbete lägre. Om advokaten inte understryker osäkerheten i rättsläget eller ber om mer tid att utföra uppdraget, kan advokaten anses ha varit vårdslös genom att inte tydligt nog ha förklarat för klienten hur bristfälligt rättsläget utretts, och tidsnöden blir inte en ursäkt för bristfällig kvalitet i rådgivningen. Likaså kan det rentav anses vårdslöst av advokaten att åta sig ett uppdrag när denne borde insett att tiden var för knapp för att ge lämpliga och tillräckligt välunderbyggda råd.²⁹⁸

Sammantaget kan det därmed sägas att det i culpabedömningen sannolikt kan efterges vissa krav på noggrannhet och kvalitet om advokaten inte kunnat utreda rättsläget på grund av tidsbrist. Trots detta tycks den pedagogiska plikten bestå även under dessa omständigheter, och advokaten kan anses ha agerat vårdslöst om denna förpliktelse inte uppfyllts på ett korrekt sätt.

5.1.5 De värden som står på spel

Den fjärde omständigheten som ska beaktas i culpabedömningen är ”de värden som står på spel”. Detta betyder att ”de värden som står på spel” är en

---

²⁹⁵ Jfr avsnitt 2.3.

²⁹⁶ Jfr Andersson (2018) rubrik 3.

²⁹⁷ Jfr avsnitt 4.4; Heuman (1987) s. 30f.

²⁹⁸ Se Heuman (1987) s. 99.

faktor som påverkar hur advokaten uppfyller sitt professionsansvar. Om större värden står på spel kan det vara befogat att ställa högre krav på att advokaten utreder rättsläget mer utförligt enligt metodansvaret. Likaså torde kravet öka på att advokaten ägnar betydande uppmärksamhet åt att sätta sig in i alla sakomständigheter och att denne håller klienten väl införstådd i handlingsalternativen i enlighet med informationsansvaret och den pedagogiska plikten.

Även om HD:s formulering av denna omständighet verkar vara ny i förhållande till vad som förklarats ovan om advokatens förpliktelser, tycks den enligt min mening passa relativt väl in i den skadeståndsrättsliga systematiken. Andersson anser också att ”de värden som står på spel” har en tydlig koppling till den allmänna culpabedömningen i skadeståndsrätten.²⁹⁹ Vid den fria culpabedömningen tas det som nämnts hänsyn till fyra omständigheter; risken för skada, den sannolika skadans storlek, möjlighet att undvika skadan samt den handlandes möjlighet att inse risken för skada.³⁰⁰ ”De värden som står på spel”, som enligt HD alltså ska beaktas vid skadeståndsansvar för rådgivare, kan då tyckas motsvara den andra omständigheten i den fria culpabedömningen.

Trots att denna omständighet alltså kan tyckas passa väl in i den skadeståndsrättsliga systematiken, väcker den frågor gällande den fria culpabedömningens koppling till professionsansvaret. Eftersom den fria culpabedömningen primärt används vid *utomobligatoriska* förhållanden går det att ifrågasätta huruvida dess bedömningsprinciper går att överföra till det *kontraktuella* professionsansvaret.³⁰¹ Den fria culpabedömningen har inte en självklar roll att spela i inomobligatoriska förhållanden. Meningarna är som nämnts ovan delade gällande huruvida det är någon väsentlig skillnad på hur inom- och utomobligatoriska culpabedömningar görs.³⁰² Traditionellt sett anses culpa vid kontraktuella förhållanden bedömas utifrån

---

²⁹⁹ Se Andersson (2018) rubrik 3.

³⁰⁰ Jfr avsnitt 3.4; Hellner & Radetzki (2018) s. 130.

³⁰¹ Jfr avsnitt 3.4; Elfström & Ashton (2018) s. 132ff.

³⁰² Jfr ”Myresjöhus 2” i avsnitt 3.4 ovan.

kontraktsförpliktelse – inte med någon fri culpabedömning. Faktumet att ”de värden som står på spel” enligt HD ska beaktas ger emellertid enligt mig en indikation på att det även vid en kontraktuell culpabedömning kan bli aktuellt att beakta de faktorer som normalt hör hemma i den fria (potentiellt primärt utomobligatoriska) culpabedömningen.

Något som också talar för att den fria culpabedömningens faktorer kan bli relevanta för det inomobligatoriskt grundade professionsansvaret är att HD i sin uppräkningslista av relevanta omständigheter skriver att listan inte är uttömmande. Tänkbart är därför att även resterande faktorer i den fria culpabedömningen (risk för skada, möjlighet att förebygga skadan och möjlighet att inse skaderisken) blir relevanta framledes.

Slutsatsen som kan dras avseende ”de värden som står på spel” är att denna omständighet inte tycks vara ny för culpabedömningar i allmänhet. Den väcker dock intressanta frågor om HD:s icke-uttömmande lista av omständigheter och kan öppna upp för att culpabedömningen framledes kan komma att likna den fria culpabedömningen allt mer.

5.1.6 Klientens instruktioner och advokatens särskilda insikter och erfarenheter

”Klientens instruktioner”, den femte omständigheten som ska beaktas i culpabedömningen enligt HD, tycks ligga nära den första omständigheten som syftade på uppdragets omfattning. I viss mån definieras uppdraget nämligen i enlighet med klientens instruktioner. Samtidigt innebär den sjätte omständigheten, ”advokatens särskilda insikter och erfarenheter”, en motpol som måste vägas mot klientens ansvar för de instruktioner denna ger sitt ombud. Andersson beskriver detta närmast som en riskplacering; vissa risker och misstag svarar klienten för, medan advokaten svarar för andra.³⁰³

---

³⁰³ Se Andersson (2018) rubrik 3.

Jag instämmer med Anderssons beskrivning av att det utgör ett sätt att avgöra hur risken ska placeras, men anser också att äldre rättspraxis tydligt visade att dessa omständigheter även tidigare skulle beaktas. Tidigare praxis tyder dessutom på att bedömningen är väsentligt strängare mot advokaten än mot klienten och att den största delen av risken läggs på advokaten. Denne anlitas som bekant för sin juridiska expertis och förutsätts ha särskilda kunskaper i och med sitt yrke. Som en del av detta ingår advokatens plikt att undersöka de sakomständigheter som kan vara av relevans. Klienten kan visserligen snäva av ett uppdrag, men advokaten är i enlighet med den pedagogiska plikten förpliktigad om att upplysa denne om risken med att välja ett visst handlingsalternativ. En klient som försöker snäva av uppdraget kan därmed enligt mig troligen undgå att stå risken för detta beslut ifall advokaten inte har upplyst klienten om följderna av detta. Bedömningen tycks därmed vara väsentligt strängare mot advokaten.³⁰⁴

Vidare kan tilläggas att ansvarsbedömningen generellt görs utifrån en genomsnittlig advokats kunskaper, som framkommit ovan, men att högre krav ställs på den advokat som utgett sig för att vara specialist på området.³⁰⁵ Det faktum att HD betonar att man i culpabedömningen ska se på ”advokatens särskilda insikter och erfarenheter” får därför anses överensstämma med sedan tidigare gällande rättsläge. En fråga som uppstår är dock huruvida det spelar någon roll om klienten *hade insikt* om advokatens särskilda erfarenheter. Kan advokatens specialistkompetens anses utgöra ett avtalsvillkor som ska vägas in i culpabedömningen även i de fall klienten bara råkat vända sig till en specialist på området utan vetskap om detta? I NJA 1981 s. 1091 behandlade HD frågan om en förbundsjurist som arbetade på ett bolag (ej advokatbyrå) hade ett specialistansvar. Målet har i doktrin ansetts ge uttryck för att det stränga specialistansvaret gäller oberoende av om klienten har reflekterat kring valet av rådgivare och varit medveten om att den anlitat någon som ses som expert.³⁰⁶

---

³⁰⁴ Jfr frågan om jämkning av skadestånd p.g.a. skadelidandes medvållande, något som sällan anses komma ifråga vid rådgivningsuppdrag, se vidare Ingvarsson (2002/03).

³⁰⁵ Se Heuman (1987) s. 23; Kersby (1997/98) s. 154; Wiklund (1953) s. 298.

³⁰⁶ Se Heuman (1987) s. 89.

Enligt mig går det att motivera betydelsen av advokatens specialistkunskap för bedömningen av advokatens ansvar på olika sätt. I de fall klienten har anlitat advokaten särskilt för dennes expertis bör detta ses som en tillitsskapande faktor som enligt Kleinemans tillitslära kan tala för en strängare bedömning. Klienten har skäl att hysa extra stor tillit till en specialists råd, varför advokaten bör ansvara för dem. Men även utan klientens vetskap om denna omständighet borde culpabedömningen förbli sträng mot advokaten, om än på andra grunder. Beaktandet av advokatens specialistkunskap kan enligt mig även motiveras av advokatens lojalitetsplikt. För att advokaten ska anses ha agerat lojalt torde denne ha en skyldighet att utnyttja sina kunskaper, och inte enbart anstränga sig som en genomsnittlig advokat. Om det hade uppställts krav på klienten att visa att advokaten blivit anlitad just för dennes expertis, så skulle dessutom en tung bevisbörda placeras på klienten, något som enligt mig inte framstår som skäligt.

Ytterligare en omständighet bör nämnas i samband med diskussionen om hur risken bör fördelas i culpabedömningen. I Skatterådgivningsmålet från 2019 kom, utöver de sex omständigheterna från Processföringsmålet, även klientens ”eget risktagande” att spela en viktig roll. Detta risktagande skulle möjligen kunna anses vara en *sjunde* omständighet att beakta. I annat fall kan det möjligen ses som en faktor som kan inordnas under den generella bedömningen av riskens placering (som görs med omständighet 5 och 6 gemensamt).

Skatterådgivningsmålet avsåg en advokats skadeståndsansvar vid vårdslös skatterådgivning, och inte som i 2018 års fall ett processuellt misstag. Ett fastighetsbolag hade vidtagit ett antal transaktioner med hjälp av en revisionsbyrå, men osäkerhet rädde gällande huruvida transaktionerna till följd av ett ändrat rättsläge kunde komma att träffas av ett skattetillägg. Av detta skäl valde bolaget att konsultera en extern advokat för skatterådgivning. Kortfattat hade advokaten anlitats i syfte att bedöma huruvida fastighetsbolaget behövde vidta åtgärder för att undvika risken för skattetillägg för den ursprungliga transaktionen, något advokaten bedömde

inte skulle behövas. Rådgivningen som gavs resulterade emellertid i att bolaget så småningom ålades att betala cirka 164 miljoner kronor i skatt och cirka 65 miljoner kronor i skattetillägg. Även om viss osäkerhet rådde gällande huruvida advokaten på ett fackmässigt sätt undersökt och redovisat rättsläget för klienten, vägdes dennes eventuella oaktsamhet mot det faktum att transaktionerna hade vidtagits i ett tidigare skede, innan advokaten kopplats in. HD betonade därför att det var olämpligt att möjliggöra för klienten att ”övervältra ansvaret för en risk som uppkommit till följd av agerandet på en senare anlita rådgivare som fått i uppdrag att skademinimera”³⁰⁷.

Även denna potentiellt nya sjunde omständighet, ”eget risktagande” stämmer väl överens med det tidigare rättsläget. Som redan påpekats ovan har den pedagogiska plikten ansetts minska i de fall klienten varit särskilt riskbenägen och införstådd med riskerna.³⁰⁸ Redan enligt tidigare praxis skulle således klientens medvetenhet om sitt eget risktagande ha beaktats vid bedömningen av rådgivarens aktsamhet.³⁰⁹ När advokaten som i detta fall inte varit involverad i de ursprungliga transaktionerna tycks det olämpligt att denne ska stå risken för detta. Advokatens uppdrag torde snarare, precis som HD ansåg i Skatterådgivningsmålet, definieras som ett skademinimerande uppdrag, och då kan uppdragets utförande och advokatens eventuella culpa enbart utvärderas utifrån hur väl detta skademinimerande uppdrag utförts.

5.2 En förhöjd culpitröskel? – Om uppenbarhetsrekvisitet

I det föregående avsnittet har jag redogjort för de centrala omständigheter som enligt HD i Processföringsmålet och Skatterådgivningsmålet ska beaktas i culpabedömningen vid advokaters vårdslösa rådgivning. Den sammantagna

---

³⁰⁷ Mål T 2841-18 punkt 38.

³⁰⁸ Se avsnitt 4.4.

³⁰⁹ Jfr särskilt NJA 1994 s. 598 och NJA 1995 s. 693 som hänvisas till i mål T 2841-18 punkt 37.

bilden kan lätt bli att kraven i professionsansvaret är högt ställda och att culpabedömningen därför blir sträng mot advokaten. Kraven på noggrannhet och korrekthet i arbetsmetoden kan tyckas högt ställda, samtidigt som den pedagogiska plikten kräver att advokaten på ett tydligt och begripligt sätt förklarar rättsläget och presenterar möjliga handlingsalternativ för klienten. Denna bild av ett strängt, och rentav över tid successivt skärpt, ansvar för specialister i allmänhet och advokater i synnerhet ges också på flera håll i doktrin.³¹⁰ Korling ställer sig dock skeptisk till denna syn, och menar att även om förpliktelserna för rådgivare i allmänhet har visat sig omfattande, är ansvarsnormen ändå som sådan inte skärpt. Ett vanligt culpaansvar krävs fortfarande.³¹¹

I kontrast till bilden av ett successivt strängare ansvar för advokater blir HD:s uttalanden i Processföringsmålet av särskilt intresse. HD uttalade nämligen där att ”skadeståndsansvar föreligger för en advokats rådgivning vid *uppenbara fel* [min kursivering]”³¹². Vidare menade domstolen att underlåtenhet att upplysa klienten om handlingsalternativ och dess risker inte bör kunna leda till skadeståndsskyldighet ”annat än i mer uppenbara fall”³¹³. Domstolen använde sig med andra ord av ett uppenbarhetsrequisit för att culpa skulle anses föreligga. Avseende processuella misstag, vilket det var fråga om i målet, ansågs detta med hänvisning till äldre doktrin innebära ”talanglös, svag eller dålig processföring”³¹⁴, vilket enligt HD innebar att skadeståndsansvar endast tenderar uppstå i undantagsfall.³¹⁵

Uppenbarhetsterminologin kan tyckas ge uttryck för motsatsen till ett strängt ansvar. Vid en första anblick ger det sken av ett betydande utrymme för fel i advokaters rådgivning, och rättsläget kan tyckas oklart eftersom uppenbarhetsterminologin för tankarna till ett krav på att det ska röra sig om *grov vårdslöshet* för att advokaters skadeståndsansvar ska realiseras. Bolin

---

³¹⁰ Se t.ex. Kleineman (1998) s. 211; Elfström & Ashton (2018) s. 89.

³¹¹ Se Korling (2010) s. 608.

³¹² NJA 2018 s. 414 punkt 23.

³¹³ NJA 2018 s. 414 punkt 25.

³¹⁴ NJA 2018 s. 414 punkt 26.

³¹⁵ Se NJA 2018 s. 414 punkt 26.

har i en kommentar till rättsfallet – visserligen utan att diskutera frågan om uttalandet innebär att det ställs ett krav på grov culpa – konstaterat att fallet åtminstone klargjorde en sak: ribban för advokaters skadeståndsansvar är högt satt.³¹⁶

I Skatterådgivningsmålet återkom emellertid HD till detta uppenbarhetsrekvisit. Domstolen medgav att en uppenbarhetsterminologi i vissa rättsfall kommit att brukas vid försumlighet i juridiska bedömningar samt vid underlåtenhet att presentera osäkerhet avseende en klients olika handlingsalternativ.³¹⁷ Förklaringen som gavs till denna terminologi var att den ämnade ge uttryck ”för att det i komplicerade juridiska frågor finns utrymme för att argumentera för olika rättsliga slutsatser”³¹⁸. Trots detta betonade emellertid domstolen avslutningsvis följande:

*”Det är även vid juridisk rådgivning fråga om en sedvanlig aktsamhetsbedömning – utan någon förhöjd culpitröskel – som ska göras, trots att uppenbarhetsterminologin emellanåt kommer till användning.”*³¹⁹

Ramberg har i en kommentar till rättsfallet tolkat det som att HD eventuellt ”backade på sitt uttalande”³²⁰ i Processföringsmålet genom denna formulering i den nästföljande domen. Min bedömning är emellertid att vid en gemensam läsning av de två målen och med beaktande av äldre doktrin, att HD troligen aldrig avsåg att ge uttryck för någon förhöjd culpitröskel i Processföringsmålet. HD:s formulering i Skatterådgivningsmålet verkar ha varit ämnad att klargöra att det aldrig var någon förhöjd culpitröskel som uppställdes. Den uppenbarhetsterminologi som uttrycktes där och som upprepades 2019 är nämligen inte främmande eller ny för professionsansvaret.

Uppenbarhetsterminologin har nämligen ofta kommit att användas i skadeståndsanspråk riktade mot *domstolar* och andra *myndigheter* med stöd

---

³¹⁶ Se Bolin (2018/19) s. 642.

³¹⁷ Se Mål T 2841-18 punkt 33.

³¹⁸ Mål T 2841-18 punkt 34.

³¹⁹ Mål T 2841-18 punkt 35.

³²⁰ Ramberg, C (2020) rubrik 3.

av 3 kap. 2 § SkL.³²¹ Staten bär ansvar för ren förmögenhetsskada som vållas genom ”fel eller försummelse” i samband med myndighetsutövning. I dessa mål rör det sig således om enskilda som ansett att staten i sin rättstillämpning, exempelvis i domstolsväsendet, har gjort fel i sina rättsliga bedömningar. HD har i dessa skadeståndsmål uttalat att det krävs att en rättslig bedömning varit ”uppenbart oriktig” för att staten ska hållas ansvarig.³²²

Det är naturligtvis en viss skillnad mellan en domstols och en advokats rättsliga bedömning, domstolen måste exempelvis fatta ett beslut även i oklara rättslägen och är bunden av vad parterna har åberopat. Det uppenbarhetsrekvisit som uppställts i offentlig verksamhet vid juridisk tillämpning gäller emellertid enligt Andersson i all juridisk verksamhet, och således också vid advokaters rådgivning.³²³ Av detta skäl anses uppenbarhetsterminologin i 2018 års mål inte vara överraskande enligt honom, uppenbarhetsrekvisitet har nämligen gällt för advokater även tidigare. Även Korling har hävdade att praxis avseende domstolars rättstillämpning kan vara vägledande vid bedömningen av advokaternas skadeståndsansvar.³²⁴

Sammantaget menar Andersson därför att det allmänna på intet sätt åtnjuter någon ”favör” som gör att de lättare undgår ansvar, utan tvärtom bygger det gemensamma uppenbarhetsrekvisitet på det ”för alla jurister välkända [...] faktumet, att det så gott som alltid finns argument för olika lösningar”³²⁵. Av detta skäl krävs det för att culpa ska föreligga att det skett just ett *uppenbart* fel i den juridiska bedömningen.

Intressant att tillägga är att HD i det s.k. jostmålet³²⁶ 2013 uttalade att en domstol kan ha varit oaktsam ”även utan att rättstillämpningen isolerat sett framstår som uppenbart oriktig”³²⁷. Bedömningen ska enligt HD istället ta

---

³²¹ Se Andersson (2018) rubrik 1.

³²² Se t.ex. NJA 2010 s. 577; NJA 2011 s. 411. Jfr även uttalanden i förarbetena till 3 kap. 2 § SkL, prop. 1972:5 s. 518.

³²³ Se Andersson (2018) rubrik 1.

³²⁴ Se Korling (2010) s. 612.

³²⁵ Andersson (2018) rubrik 1.

³²⁶ NJA 2013 s. 842.

³²⁷ NJA 2013 s. 842 punkt 34.

sikte på om domstolen resonerat på ett *rimligt försvarbart sätt*.³²⁸ Detta menar Bengtsson ger uttryck för en skärpning av culpaansvaret som ger en strängare bedömning av domstolars skadeståndsansvar jämfört med tidigare.³²⁹ Genom att uppenbarhetsrekvisitet i sin tur befästs för advokaters del i 2018 och 2019 års fall verkar ribban således vara högre satt för att professionsansvar ska uppstå för advokater, än för att skadeståndsansvar ska uppstå för det allmänna i rättstillämpningen. Uppenbarhetsrekvisitet som sådant kan dock inte påstås vara nytt i och med advokatmålen från 2018 och 2019.

Vad innebär då detta uppenbarhetsrekvisit för advokaters del, om det inte ger uttryck för en förhöjd culpatröskel? Ramberg tycks anse att domarna är motstridiga eftersom HD uttalar att det dels krävs uppenbara fel, och dels att en sedvanlig aktsamhetsbedömning krävs. Enligt min bedömning går det dock att utläsa av HD:s formuleringar att rättsläget på intet sätt är förändrat genom domen, utan möjligen att rättsläget blivit förtydligat (eller att HD gjorde ett försök därtill). Nedan följer en förklaring till min läsning av domen.

I båda de ovan nämnda prejudikaten uttalade HD att skadeståndsansvar kan uppkomma vid *uppenbara fel*. I 2018 års fall exemplifieras detta med de fall då (i) de rättsliga frågorna är enkla och felaktigt råd ges på grund av okunnighet eller förbiseende, samt (ii) när advokaten försummar att uppmärksamma nära till hands liggande bevismedel eller missar att iaktta en tidsfrist.³³⁰ Med dessa exempel tycks HD syfta på objektiva delar av ett uppdrag. Det är dessa objektiva delar av uppdraget som ovan beskrivits ge upphov till resultatansvar.³³¹ I denna del verkar därmed uttalandet stämma överens med vad som sagts ovan; uppgifter som är enkla att utföra och som rimligen kan förväntas behärskas av advokater, där objektiva fel begås till följd av advokatens okunnighet eller förbiseende, är så kallade *uppenbara fel* som ger upphov till skadeståndsansvar enligt principerna för resultatansvaret.

---

³²⁸ Se NJA 2013 s. 842 punkt 37; Bengtsson (2019b) s. 644f. Bengtsson poängterar dock att det är oklart vad som utgör skadeståndsgrundande misstag för domstolar eftersom felen som begicks i jospålet inte var helt jämförbara med advokatens misstag i NJA 2018 s. 414.

³²⁹ Se Bengtsson (2016) s. 438f; Bengtsson (2019b) s. 644f.

³³⁰ Se NJA 2018 s. 414 punkt 23.

³³¹ Se avsnitt 2.4 och 4.3. Jfr Gullefors (2002) sid 46.

Härnäst gick HD vidare och påpekade att advokaters uppdrag ofta innefattar komplexa och svåra överväganden. I dessa fall ska culpabedömningen främst ska fokusera på om advokaten har varit tillräckligt omsorgsfull vid sina undersökningar och i sin analys av dels de faktiska omständigheterna, dels rättsläget och de processuella förutsättningarna att driva huvudmannens sak.³³² Här balanseras således de två motstående intressena: klienten ska å ena sidan kunna ställa höga krav på advokatens förmåga, men samtidigt betonar HD i Skatterådgivningsmålet att man måste ta hänsyn till att det i juridiska frågor ofta finns utrymme för att argumentera för olika rättsliga slutsatser.³³³ Således uppställs ett krav på uppenbara fel även i denna subjektiva del av uppdraget för att skadeståndsansvar ska inträda. Det motsvarar vad som sagts om *metodansvaret* och den *pedagogiska plikten* – advokaten förväntas agera fackmässigt och på ett korrekt sätt informera klienten, men kan inte bli skadeståndsrättsligt ansvarig för varje litet avsteg från arbetsmetoden som sker. Givetvis bör det vara svårare, och mer ovanligt, att nå framgång med att visa på att denna mer subjektiva del av uppdraget har missköts på ett *uppenbart* sätt i jämförelse med de objektiva delarna och resultatansvaret.³³⁴ Har ett objektivet fel faktiskt begåtts torde det ofta vara ganska uppenbart.

Av den ovan lämnade redogörelsen följer att rättsläget inte verkar ha förändrats nämnvärt genom 2018 och 2019 års mål. Domstolen tycks snarare genom Processföringsmålet ha ämnat att förtydliga att hänsyn tas till svårigheten i juridiska bedömningar, och genom Skatterådgivningsmålet undanröja den eventuella osäkerhet som uppstod genom vissa formuleringar i det tidigare prejudikatet.

Andersson har för domstolars skadeståndsansvar enligt 3 kap. 2 § SkL formulerat ett pedagogiskt grepp som kan vara användbart även inom ramen för denna uppsats. Enligt denna modell kan skadeståndsansvar för advokater uppkomma i följande fall³³⁵:

---

³³² Se NJA 2018 s. 414 punkt 24.

³³³ Se Mål T 2841-18 punkt 34.

³³⁴ Jfr avsnitt 2.4 och 4.3; Gullefors (2002) sid 47.

³³⁵ Jfr Andersson (2013) s. 475.

1. Formella fel (handläggningsfel/processuella misstag)
  - a. Klara, enkla rättslägen
  - b. Situationer som involverar skönsmässiga bedömningar
2. Materiella fel (rättsliga bedömningar)
  - a. Klara, enkla rättslägen
  - b. Situationer som involverar skönsmässiga bedömningar

Enligt denna modell krävs det i samtliga fall *uppenbara fel* för att skadeståndsansvar ska inträda. I kategori 1a och 2a rör det sig just om sådana enkla bedömningar, varför det lätt kan konstateras att advokaten begått ett uppenbart fel. Skadeståndsansvar är förhållandevis enkelt att visa i dessa lägen, och det rör sig närmast om ett resultatansvar i dessa fall. I kategori 1b och 2b däremot spelar uppenbarhetsrekvisitet en betydande roll, eftersom materiella bedömningar inte lika lätt kan anses uppenbart felaktiga. I denna del blir fackmässigheten i advokatens arbete bedömd enligt metodansvarets principer och det är inte fråga om någon facitmetod där alla rättsliga bedömningar som inte står sig i en senare rättslig prövning anses vårdslösa. Frågan är istället om den rättsliga bedömningen grundats på en fackmässig undersökning av rättsläget som det såg ut vid tiden för rådgivningen.³³⁶

Sammanfattningsvis kan det konstateras att uppenbarhetsrekvisitet ger uttryck för HD:s förståelse för svårigheten i rättsliga bedömningar. Rekvisitet innebär, som domstolen förklarat, inte att det krävs grov vårdslöshet från advokatens sida för att ansvar ska uppstå. Inte heller innebär rekvisitet att en advokat undgår ansvar för en redan konstaterad culpa, genom att felet därefter inte anses ha varit uppenbart. Uppenbarhetsrekvisitet innebär istället att advokaters agerande inte anses vårdslöst förrän felet avvikit i tillräckligt stor utsträckning från den ”riktiga” bedömningen eller från den korrekt utförda arbetsmetoden.³³⁷ Advokatens misstag måste helt enkelt kvalificeras som ”uppenbart” för att culpa ska föreligga.³³⁸

---

³³⁶ Jfr Mål T 2841-18 punkt 32.

³³⁷ Jfr Anderssons resonemang om domstolars skadeståndsansvar, Andersson (2013) s. 474.

³³⁸ Jfr Anderssons slutsats i Andersson (2018) rubrik 5.

6 Diskussion och slutsatser

6.1 Sammanfattande slutsatser de lege lata

De inledande tre frågeställningarna i detta arbete avsåg att utreda (1) vad professionsansvaret innebär, (2) hur culpabedömningen görs vid advokaters skadeståndsansvar, samt (3) huruvida rättsläget förändrats genom de två senaste domarna från HD avseende advokaters skadeståndsansvar. Svaren på dessa frågor har utretts och diskuterats i uppsatsens andra till femte kapitel.

För att sammanfatta de slutsatser som kunnat dras av arbetet, kan sägas att advokater, likt rådgivare i allmänhet, har ett professionsansvar som innebär krav på att de ska utföra sina uppdrag fackmässigt. Ansvaret är att anse som kontraktuellt, och därför anses rådgivares typiska förpliktelser – metodansvaret, den pedagogiska plikten, o.s.v. – utgöra en del av avtalsförpliktelserna. Innehållet i förpliktelserna konkretiseras genom god advokatsed och avgöranden från Advokatsamfundets disciplinnämnd.

Culpabedömningen har genom Processföringsmålet och Skatterådgivningsmålet kommit att diskuteras och konkretiseras. Omständigheterna ifråga var nya i hur de benämndes och systematiserades, men stämmer överlag väl överens med de förpliktelser som sedan tidigare var kända som del av professionsansvaret. Även att avvikelser från professionsansvaret tenderar utgöra vårdslöshet var känt sedan tidigare.

Vidare uttalades det i målen från 2018 och 2019 att skadeståndsansvar enbart inträder för uppenbara fel. Uppenbarhetsterminologin har enligt min mening inte inneburit att det införts ett krav på grov vårdslöshet för att advokater ska hållas skadeståndsrättsligt ansvariga vid rådgivning. Istället bygger uppenbarhetsrekvisitet på domstolens förståelse för osäkerheten i rättsliga bedömningar, och att advokater inte kan hållas ansvariga så snart en rättslig

bedömning inte står sig i en senare domstolsprövning. Även detta uppenbarhetsrekvisit tycks ha varit känt sedan tidigare. Sammantaget kan rättsläget av dessa skäl inte anses ha förändrats nämnvärt genom de två prejudikaten, utan HD tycks egentligen främst ha ämnat förtydliga hur culpabedömnigen ska göras vid advokaters skadeståndsansvar.

6.2 Diskussion de lege ferenda

6.2.1 Lagstiftning eller självreglering?

Avslutningsvis ska den fjärde frågeställningen om huruvida det borde införas lagstiftning avseende advokaters professionsansvar diskuteras. Att det införs lagstiftning som behandlar deras professionsansvar innebär i grunden att lagstiftaren i större grad reglerar dessa rådgivares förpliktelser. Med andra ord påverkar det den aktsamhetsnorm som används vid culpabedömningen för advokaters skadeståndsansvar vid vårdslös rådgivning, och lämnar en mindre del av rådgivarnas professionsansvar till föremål för självreglering.

I sin kommentar till de två advokatmålen från 2018 och 2019 lyfte Christina Ramberg frågan om huruvida advokaters ansvar borde regleras närmare i lagstiftning. Enligt henne vore det lämpligt att lagstifta om de exakta gränserna för advokaters ansvar, snarare än att låta skadeståndsansvarets utformande bli beroende av ”enskilda, kanske atypiska, fall som råkar hamna i HD”³³⁹. Som ett alternativ lyfte hon förslaget att införa en bredare lagstiftning som är tillämplig för rådgivare i allmänhet, inte enbart advokater. Enligt henne skulle ”[e]n konsultavtalslag [...] förvandla svåra juridiska frågor till att bli enkla juridiska frågor”³⁴⁰. Någon närmare förklaring av fördelarna med en lagstiftning redogjorde hon emellertid inte för.

Om det skulle lagstiftas i på området finns det rent principiellt två alternativ; antingen kan en generell lagstiftning för rådgivare införas (en konsultavtalslag, som Ramberg benämner den), eller så kan en lagstiftning

---

³³⁹ Ramberg, C (2020) rubrik 5.

³⁴⁰ Ramberg, C (2020) rubrik 5.

avseende advokaters professionsansvar införs med mer detaljerade regler än de fåtal och tämligen vaga bestämmelser som idag finns i 8 kap. 4 § RB.³⁴¹ I det följande kommer dessa förslag att diskuteras var för sig.

6.2.2 Konsultavtalslag

Ett av de typiska argumenten för lagstiftning är fördelen med att ha ett demokratiskt förankrat regelverk som ökar förutsättningarna för rättssäkerhet och förutsebarhet. Genom lagstiftning kan regelverket både förtydligas och preciseras, åtminstone i teorin, genom att tydliggöra för såväl rådgivare som uppdragsgivare vilka krav som ställs på de förstnämnda. Färre ansvarsfrågor lämnas då till domstolarna att avgöra, och de involverade parterna behöver i mindre utsträckning studera det lapptäcke av etiska normer, prejudikat och doktrin som gemensamt utgör grund för rådgivares förpliktelser.

Ett annat argument för en gemensam konsultavtalslag är, som framgått ovan, att många rådgivningsprofessioner delar flera centrala förpliktelser gentemot uppdragsgivaren. Gemensamt för samtliga rådgivare är att de genom sitt uppdragsavtal har en kontraktuell lojalitetsplikt som ställer höga krav på att visa omsorg vid uppdragets utförande. Därutöver har de alla någon form av informationsansvar, en plikt att informera klienten på ett pedagogiskt vis och att i allmänhet arbeta på ett fackmässigt sätt enligt metodansvaret.³⁴² En konsultavtalslag som tydligt stadgar dessa förpliktelser skulle sannolikt skapa viss tydlighet och klarhet kring vilka krav som kan ställas på rådgivare i allmänhet, något båda parter – men i synnerhet uppdragsgivaren – skulle gynnas av. Tydligheten skulle potentiellt även kunna minska antalet tvister avseende rådgivares skadeståndsansvar.

Dessa argument till trots är det min mening att det finns betydande svårigheter i att införa en gemensam konsultavtalslag som uppnår det önskade syftet. Advokatens förpliktelser är unika och har utformats med hänsyn till dennes särskilda rådgivningsuppdrag. Som exempel har det utretts att alla rådgivare

---

³⁴¹ Se avsnitt 4.1.

³⁴² Se avsnitt 2.4.

visserligen omfattas av en lojalitetsplikt, men att advokatens ansvar att tillvarata sin klients intressen är mer betydande än den generella lojalitetsplikt som åvilar rådgivare i allmänhet.³⁴³ Vidare regleras samtliga professioners metodansvar av den enskilda branschens etiska regler och branschorganisationens tillämpning av dessa. Detta innebär att alla de gemensamma rådgivarförpliktelserna har vidareutvecklats individuellt för varje yrkeskår och är således av varierande innehåll. En generell konsultavtalslag skulle därför behöva vara på en väldigt övergripande och allmänt hållen nivå utan närmare konkretisering av innehållet av någon av de aktuella förpliktelserna. Min bedömning är att lagstiftaren rentav hade behövt hänvisa direkt till varje yrkeskårs respektive branschsedvana för att beskriva vad som gäller för den specifika professionen.

Utöver att innehållet i rådgivares förpliktelser skiljer sig åt mellan professionerna, tycks den faktiska culpabedömningen i skadeståndsmål också göra det. Som framgår av HD:s resonemang i advokatmålen från 2018 och 2019 har uppenbarhetsrekvisitet särskilt utformats för advokater, och i sina resonemang har domstolen tagit betydande hänsyn till de särskilda svårigheter advokater möter i sin rådgivningsverksamhet. Denna hänsyn är enligt min mening lämplig eftersom denna individuella anpassning till yrkeskåren innebär att hänsyn tas till den särskilda riskplacering som bör göras just mellan advokat och klient. Andra omständigheter vid annan typ av rådgivning kan motivera en annan typ av riskplacering. Denna förståelse för olika professioners särart behövs även fortsatt, och en konsultavtalslag skulle sannolikt verka i direkt motsatt riktning.

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att en konsultavtalslag förmodligen inte skulle uppnå sitt syfte, d.v.s. att öka tydligheten och förutsebarheten avseende parternas förpliktelser. Ansvaret borde istället fortsätta utformas med beaktning av varje professions respektive förutsättningar. En mer detaljerad speciallagstiftning avseende enbart

---

³⁴³ Se avsnitt 2.4 och 4.2.

advokaters ansvar skulle däremot tänkbart kunna skapa den tydlighet som saknas i nuvarande rättsläge. Detta alternativ kommer att utredas i nästa avsnitt.

6.2.3 Speciallagstiftning

Frågan om behovet av en speciallagstiftning avseende advokaters professionsansvar får till viss del bedömas utifrån huruvida nuvarande rättsläge uppfyller önskemålen om tydlighet och förutsebarhet. Jag anser att det kan framföras viss kritik mot den nuvarande ordningen, vilket eventuellt skulle kunna åtgärdas genom lagstiftning. Nuvarande ordning innebär som nämnts, att avgöranden från advokatsamfundets disciplinnämnd fungerar som vägledning för vad som utgör god advokatsed. God advokatsed utgör, som framkommit i detta arbete, den aktsamhetsnorm som culpabedömningen utgår ifrån när det gäller advokaters skadeståndsansvar. Ett problem med nuvarande system är att besluten i disciplinnämnden sällan utvecklas eller motiveras utförligt, utan snarare är kortfattade och av en kasuistisk karaktär.³⁴⁴ Det kan därför ifrågasättas hur väl detta säkerställer en tydlig och förutsebar aktsamhetsnorm för advokater. Eftersom domstolarna utgår ifrån denna aktsamhetsnorm i sin rättstillämpning kan det hävdas att advokaters agerande blir bedömt utifrån ett svåröverskådligt och oförutsebart regelverk.

Vidare kan ett system som bygger på självreglering kritiseras eftersom branschsedvana inte är demokratiskt förankrad, till skillnad från lagstiftning. Detta kan kritiseras på ett principiellt plan eftersom advokatsamfundet ges stort inflytande, men kanske framförallt för den potentiella problematiken i att god advokatsed i princip utvecklas och tillämpas av samma yrkeskår som också är bunden av reglerna. Givetvis finns därför en viss risk att de krav som uppställs på advokater är alltför låga, och att samfundet rentav därigenom kan skydda advokater mot ersättningsansvar. Trots att denna risk visserligen inte går att bortse ifrån, kan det emellertid sägas att inget i detta arbete enligt mig tyder på en tendens till låga krav; tvärtom tycks advokaters professionsansvar

---

³⁴⁴ Se avsnitt 4.2.

relativt omfattande. Som vidare invändning mot denna kritik kan det sägas att advokatsamfundet borde ha ett intresse av att upprätthålla en hög standard i yrkeskåren med hänsyn till det särskilda ansvar lagstiftaren ålagt dem, och eftersom samfundet trots allt står under tillsyn.³⁴⁵ Även egenintresset av att upprätthålla en hög standard hos de som beviljas inträde i samfundet torde tala mot att samfundet skulle sänka kraven på advokater.

Problematiken med otydliga regler, eller rentav risken för alltför låga krav, kan vidare till viss del sägas åtgärdas genom att domstolar i sin rättstillämpning har möjlighet att tolka god advokatsed och till och med ompröva den samt ställa högre krav än disciplinnämnden gjort.³⁴⁶ I de två senaste advokatmålen har HD dock relativt kortfattat konstaterat att god advokatsed formas av VRGA och disciplinnämndens avgöranden. Domstolen har istället lagt mer fokus på hur *culpabedömningen* ska göras, snarare än att utvärdera den aktsamhetsnorm som bestäms av ovan nämnda instans. Därför menar jag att grundproblemet med en otydlig aktsamhetsnorm, som kan innefatta för låga krav, består till följd av de kasuistiskt betonade avgörandenas fortsatta betydelse.

Utöver att den nuvarande ordningens brister talar för att det finns ett behov av en förändring, finns det även direkta fördelar med en speciallagstiftning avseende advokater. En sådan lagstiftning skulle bidra med tydlighet genom att de förpliktelser som i nuläget framgår av praxis, doktrin och sedvana samlas på ett och samma ställe. Båda avtalsparter skulle förmodligen gynnas av att de mest centrala förpliktelserna, som i nuläget alltid intolkas som en del av rådgivningsavtalet³⁴⁷, tydligt framgår av lag. Vissa av förpliktelserna verkar så pass centrala att de skulle kunna gynnas av att framgå såväl ur praxis och god advokatsed som i uttrycklig lagstiftning. Exempelvis har lojalitetsplikten en fundamental betydelse i advokatycket och för hur samtliga av advokatens förpliktelser tolkas av domstol, men framgår inte ur

---

³⁴⁵ Se avsnitt 4.1.

³⁴⁶ Se avsnitt 4.2.

³⁴⁷ Se avsnitt 3.4.

lagstiftningen. På samma sätt görs idag ingen tydlig hänvisning till informationsansvaret och den pedagogiska plikten i nuvarande lagstiftning, trots att de är centrala för advokaters professionsansvar. Båda parter – inte minst klienten – skulle säkerligen gynnas av att i förväg veta att dessa kommer vara en del av rådgivningsavtalet.

Dessa ovan nämnda argument förstärks ytterligare om man beaktar faktumet att klienten ofta intar en underordnad och beroende roll i förhållande till advokaten. I synnerhet när det rör sig om konsumentrådgivning har klienten ett stort underläge när denne vänder sig till en advokat för rådgivning. Men inte enbart konsumenter borde anses vara i underläge – även näringsidkare vänder sig till advokater i samma behov av rådgivning just för att det rör sig om komplicerade frågor som förutsätter specialistkunskap. Förmodligen vore det i de flesta fall även mellan näringsidkare illusoriskt att påstå att det föreligger ett helt jämställt kunskapsförhållande. Även stora bolag med egna jurister vänder sig till advokater för att få vägledning i invecklade juridiska spörsmål. Eftersom rådgivningen i dessa situationer ofta avser komplicerade transaktioner och stora belopp, kan det kanske hävdas att även näringsidkare har ett skyddsbehov, om än av andra skäl än konsumenter. Därför har klienten, konsument eller näringsidkare, ett intresse av att på förhand kunna avgöra vilka förpliktelser som ingår i uppdragsavtalet. Sammanfattningsvis menar jag därför att det med hänsyn till det mer eller mindre ojämlika partsförhållande som föreligger, så är det pedagogiska intresset ett argument för att införa speciallagstiftning.

Utöver det pedagogiska intresset, finns en fördel i att lagstiftaren kan kombinera såväl tvingande som dispositiva inslag i lagstiftning. Rådgivares grundläggande förpliktelser skulle kunna formuleras som en form av tvingande lag som parterna inte kan avtala bort, vilket eventuellt kan sägas motsvara nuvarande rättsläge eftersom lojalitetsplikten anses förhindra omfattande friskrivningar. Som nämnts verkar dock nyare praxis indikera att det framledes kan komma att accepteras mer omfattande friskrivningar även

bland rådgivare.³⁴⁸ Av detta skäl kan tänkbart tvingande regler skapa ökat skydd för klienterna – dock på bekostnad av parternas avtalsfrihet. Därutöver kan lagstiftningen även användas för att införa vissa dispositiva regler i ett normerande syfte. Detta skulle exempelvis kunna omfatta krav på att advokaten ska definiera uppdraget i en uppdragsbeskrivning eller vilken preskriptionstid som gäller. En speciallagstiftning skulle därför kunna användas för att upprätta en sorts norm avseende såväl vilka krav klienterna ställer på advokaterna som de krav branschen ställer på sig själv. En lag med både dispositiva och tvingande element kan dessutom fungera som en grund att falla tillbaka på vid avsaknad av utförliga, skriftliga avtal. Hur stort behovet av detta är för advokattjänster är svårt att bedöma eftersom det inte är kartlagt hur vanligt det är med skriftliga avtal.³⁴⁹ En lagstiftning av detta slag kan dessutom fungera som en form av checklista för vilka frågor som bör regleras i avtalet, i de fall något sådant skrivs.

Dessa argument för en lagstiftnings pedagogiska och normerande verkan till trots, anser jag att en närmare reglering av advokaters ansvar i lagstiftning även har betydande svagheter. Lagstiftningen skulle möta samma utmaningar som en generell konsultavtalslag eftersom det även i detta fall vore svårt att reglera det exakta innehållet i rådgivares förpliktelser. Precis som angavs redan år 1938 i förarbetena till RB³⁵⁰ har advokater många olika typer av arbetsuppgifter, innefattande såväl klassisk rådgivning som andra utförandetjänster, vilket gör det svårt att utforma en heltäckande och precis lagstiftning. Sannolikt är denna invändning än mer relevant idag, när det utöver mer ”traditionella” allmänpraktiserande advokater finns allt fler advokater som specialiserar sig och utför uppdrag av mer nischad karaktär. I viss mån skulle innehållet i rådgivarnas förpliktelser givetvis kunna förklaras genom förarbeten, men risken med lagstiftning är ändock att den inte blir heltäckande och att det därför skulle bli fortsatt osäkert var de exakta gränserna för förpliktelserna går. Denna invändning kan emellertid göras mot

---

³⁴⁸ Se avsnitt 3.4 om NJA 2017 s. 113 som möjligen kan ha påverkat rättsläget.

³⁴⁹ Se avsnitt 4.1.

³⁵⁰ Se avsnitt 4.1.

all form av lagstiftning, och givetvis hade i sådant fall rättstillämparen fått definiera de närmare gränserna för ansvaret, precis som i nuvarande läge.

En annan, kanske mer relevant, invändning mot förslaget är svårigheten i att hålla lagstiftningen uppdaterad. Som nämnts ovan har lagstiftaren ofta använt sig av tekniken att hänvisa till god sed i många professioners speciallagstiftningar, utan att precisera de exakta förpliktelserna, just med hänsyn till marknadsutveckling och de generellt föränderliga omständigheterna i samhället.³⁵¹ Detta argument står sig likväl för advokater: kravet på att följa god advokatsed – exempelvis när det kommer till omfattningen på rättsutredningar enligt metodansvaret – förändras i takt med att teknik och samhälle utvecklas. Personligen tror jag exempelvis att den ökade betydelsen av AI kommer att fortsätta att utveckla vilka krav som uppställs för att en advokat ska anses ha fullföljt sitt rådgivningsuppdrag fackmässigt.³⁵² Med hänsyn till denna problematik ställer jag mig frågande till hur en speciallagstiftning skulle kunna formuleras konkret och lämpligt nog både för dagens samhälle och framtidens. Risken är att lagstiftningen snabbt skulle bli föråldrad och rentav framstå som lika otydlig som nuvarande rättsläge kan anses vara. En hänvisning till god advokatsed å andra sidan, så som nu görs i 8 kap. 4 § RB, är desto mer flexibel och möjliggör snabbare anpassning till förändringar i branschen.

Vidare kan sägas att *även om* advokaters förpliktelse hade införts i lag, så hade sannolikt en hänvisning till god advokatsed ändå behövt göras för att säkerställa att lagstiftningen inte misslyckas med att omfatta alla tänkbara situationer. Detta är som bekant den lösning som valts avseende många andra professioner i syfte att råda bot på risken att lagstiftningen inte är heltäckande och snabbt blir föråldrad.³⁵³ Som en följd därav kommer sannolikt god advokatsed, så som den utvecklats och preciserats av disciplinnämnden,

---

³⁵¹ Se avsnitt 3.4.

³⁵² Jfr avsnitt 4.3.

³⁵³ Se avsnitt 3.4.

fortsatt spela en betydande roll även om ytterligare speciallagstiftning för advokater införs.

Sammanfattningsvis finns flera fördelar och nackdelar med att införa ytterligare regler i speciallagstiftning för advokaters professionsansvar. Det enda argument som talar för detta och som står oemotsagt tycks vara det pedagogiska intresset. Enligt mig går det emellertid att ifrågasätta hur starkt detta argument är. Eftersom en hänvisning till god advokatsed ändå hade behövt göras, skulle rättsläget även fortsatt bli beroende av beslut från advokatsamfundets disciplinnämnd för att definiera advokaters aktsamhetsnorm. Vidare skulle de närmare gränserna av advokaters förpliktelser även fortsatt behöva utformas genom domstolspraxis. Den kritik som kan framföras mot nuvarande rättsläge skulle därför sannolikt vara fortsatt relevant. Det pedagogiska intresset förutsätter dessutom att klienten faktiskt läser lagen och tillgodogör sig dess innehåll, och det är enligt min bedömning tveksamt att så ofta är fallet.

Min samlade bedömning är att rättsläget, trots att viss kritik kan framföras, inte skulle gynnas av att det infördes ytterligare speciallagstiftning. Rättsläget skulle i princip förbli oförändrat, och det kan rentav ifrågasättas hur pedagogisk en speciallagstiftning faktiskt blir. Nuvarande reglering i 8 kap. 4 § RB, som kompletteras med god advokatsed, innebär att advokaternas ansvar är formulerat så konkret som är praktiskt möjligt, samtidigt som det förblir anpassningsbart till förändringar i branschen och samhället. Av dessa skäl anser jag att det inte bör införas ytterligare lagstiftning som reglerar advokaters professionsansvar.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Utredningsbetänkanden

SOU 1938:44	Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.
SOU 1979:36	Konsumenttjänstlag.
SOU 2002:41	Konsumentskydd vid finansiell rådgivning.
DS 2009:13	Konsumenttjänster m.m.

Propositioner

NJA II 1943	Den nya rättegångsbalken.
Prop. 1972:5	Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.
Prop. 1984/85:110	Om konsumenttjänstlag.
Prop. 2002/03:133	Lag om finansiell rådgivning till konsumenter.
Prop. 2003/04:156	Skärpta regler mot penningtvätt.

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva (2016), *Avtalsrätt 1*. 14 uppl., Juristförlaget.

Andersson, Håkan (2013), *Ansvarsproblem i skadeståndsrätten*. Iustus.

Andersson, Håkan (2018), 'Culpabedömning av rättsbedömning – uppenbarhetsrekvisitet uppenbart konkretiserat'. *InfoTorg Juridik*, s. 1–16.

Andersson, Magnus & Knutsson, Tom (2013), 'Prosolvias domen ställer viktiga frågor på sin spets'. *Advokaten*, nr 7 Årgång 79, s. 10–11.

Bengtsson, Bertil (1976), *Särskilda avtalstyper 1: gåva, hyra av lös sak, lån, förvaring, entreprenadavtal, avtal om arbete på lös sak, syssemansavtal och andra uppdrag*. 2 uppl., Norstedt.

Bengtsson, Bertil (2002), 'Om rättsvetenskapen som rättskälla'. *Tidskrift för Rettsvitenskap*, vol. 115 nr 1–2, s. 14–32.

Bengtsson, Bertil (2016), 'Svensk rättspraxis: skadestånd utom kontraktsförhållanden 2013–2015'. *SvJT* s. 433–453.

Bengtsson, Bertil (2019a), 'Andra frågor om skadeståndet', i: Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*. 3 uppl., Jure s. 109–116.

Bengtsson, Bertil (2019b), 'Svensk rättspraxis: skadestånd utom kontraktsförhållanden 2016–2018'. *SvJT* s. 637–652.

Bernitz, Ulf (2017a), 'Introduktion', i: Bernitz, Ulf, m.fl., *Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 14 uppl., Wolters Kluwer s. 17–34.

Bernitz, Ulf (2017b), 'Näringslivets normer', i: Bernitz, Ulf m.fl., *Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 14 uppl., Wolters Kluwer s. 176–186.

Bolin, Bengt (2018/19), 'Advokats skadeståndsansvar'. *JT* s. 632–642.

Elfström, Jan & Ashton, Lars Erik (2018), *Konsultansvar*. 3 uppl., Svensk byggtjänst.

Étéus, Pontus (2014/15), 'Revisorns skadeståndsansvar efter BDO-målet – ordningen återställd?'. *JT* s. 780–798.

Fitger, Peter m.fl. (2019), *Rättegångsbalken*. Uppdaterad t.o.m. supplement 85, del 1, Norstedts Juridik.

Flodgren, Boel (2018), 'Tillit i avtalsrätten – några intryck från senare svensk rättspraxis', i: Udsen, Henrik m.fl. (red.), *Festskrift til Mads Bryde Andersen*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag s. 403–431.

Gregow, Torkel (2013), 'Prosolviadomen'. *SvJT* s. 1032–1038.

Gullefors, Björn (2002), *Ansvar & skadestånd: reglerna om ansvar för rådgivare, mäklare och andra konsulter*. 2. uppl., Björn Lundén information.

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H. (2019), *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt, Första häftet – Särskilda avtal*. 7 uppl., Norstedts Juridik.

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H. (2020), *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt, Andra häftet – Allmänna ämnen*. 7 uppl., Norstedts Juridik.

- Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2018), *Skadeståndsrätt*. 10 uppl., Norstedts juridik.
- Heuman, Lars (1987), *Advokatens rättsutredningar: metod och ansvar*. Juristförlaget.
- Heuman, Lars (2013), *God advokatsed: rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar*. Jure.
- Ingvarsson, Torbjörn (2002/03), 'Rådgivaransvar och medvållande'. *JT* s. 561–573.
- Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som rättsvetenskap'. *SvJT* s. 1–10.
- Kersby, Sara (1997/98), 'Due Diligence – särskilt om advokats ansvar vid dess genomförande'. *JT* s. 143–163.
- Kleineman, Jan (1987), *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*. Juristförlaget.
- Kleineman, Jan (1994/95), 'Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information'. *JT* s. 702–716.
- Kleineman, Jan (1998), 'Rådgivares informationsansvar – en probleminventering'. *SvJT* s. 185–211.
- Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur s. 21–46.
- Korling, Fredric (2010), *Rådgivningsansvar – särskilt avseende finansiell rådgivning och investeringsrådgivning*. Jure.
- Kvarntorp, Kamilla (2017), 'Artificiell intelligens – en nutidsfråga'. *Advokaten*, nr 9 Årgång 83, s. 28–29.
- Lehrberg, Bert (2019), *Praktisk juridisk metod*. 11 uppl., Iusté.
- Lindskog, Stefan (2010/11), 'Fredric Korling, Rådgivningsansvar – särskilt avseende finansiell rådgivning och investeringsrådgivning (ak. avh.)', Jure Förlag, 2010, 743 s'. *JT* s. 198–220.
- Munukka, Jori (2007), *Kontraktuell lojalitetsplikt*. Jure.
- Munukka, Jori (2010), 'Lojalitetsplikten som rättsprincip'. *SvJT* s. 837–848.
- Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund.

- Ramberg, Anne (2008), 'Advokaten ur ett konstitutionellt perspektiv – några tankar om oberoende', i: Heckscher, Sten & Eka, Anders (red.), *Festskrift till Johan Hirschfeldt*. Iustus s. 405–430.
- Ramberg, Christina (2005), *Kontraktstyper*. 1. uppl., Norstedts juridik.
- Ramberg, Christina (2011), 'Skiljedom om jämkning av ansvarsbegränsning, reklamation, rådgivaransvar, skadeståndsberäkning och prisavdrag'. *JT* s. 918–933.
- Ramberg, Christina (2020), *Advokaters skadeståndsansvar: Blendow Lexnova Expertkommentar – Affärsjuridik, januari 2020*. BG Blendow Group.
- Rodhe, Knut (1956), *Obligationsrätt*. 3. tr., Norstedts juridik.
- Sandgren, Claes (1999/00), 'Vad gör juristen? Och hur? – del II'. *JT* s. 867–893.
- Sandgren, Claes (2005), 'Är rättsdogmatiken dogmatisk?'. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, vol. 118 nr 4–5, s. 648–656.
- Schultz, Mårten (2013), 'Några frågor i kommersiell skadestånds rätt'. *SvJT* s. 1017–1031.
- Svensson, Bo (2014a), 'Prosolvias Skadestånd på grund av revision'. *Ny Juridik*, nr 3:14, s. 7–25.
- Svensson, Bo (2014b), 'BDO och Prosolvia'. *Ny Juridik*, nr 4:14, s. 23–30.
- Svensson, Eva-Maria (2014), 'De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion'. *Juridisk Publikation* s. 211–226.
- Svernlöv, Carl (2014), 'Parallella världar – Prosolviadomen och det aktiebolagsrättsliga skadeståndsansvaret'. *Balans*, nr 3, s. 15–19.
- Unger, Sven (2002), 'Professionsansvar för advokater och andra rådgivare – omfattning, försäkringsmöjligheter och friskrivningsklausuler', i: Nordiska juristmötet, *Förhandlingarna vid det 36 nordiska juristmötet i Helsingfors 15 – 17 augusti 2002, del 1*. Lokalstyrelsen för Finland s. 569–586.
- Unger, Sven (2019), 'Advokaters rådgivning m.m.', i: Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*. 3 uppl., Jure s. 56–67.
- von Bar, Christian, Clive, Eric & Schulte-Nölke, Hans (red.) (2009), *Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR)*. Outline ed. Sellier, European Law Publishers.

Wiklund, Holger (1953), 'Advokats skadeståndsskyldighet', i: Försäkringsjuridiska föreningen, *Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 10 – Skadeståndsrättsliga spörsmål*. P.A. Nordstedt & söner, s. 293–335.

Wiklund, Holger (1973), *God advokatsed*. Norstedt.

Wilhelmsson, Thomas (2019/20), 'Den nordiska rättsvetenskapens metoder och fri digital rörlighet av rättsliga idéer inom EU'. *JT* s. 112–135.

Övrigt

Advokatfirman Cederquist AB (2018), *Allmänna Villkor*. Tillgänglig på <<https://www.cederquist.se/globalassets/artiklar/allmanna-villkor-version-juni-2018.pdf>> (besökt 2020-04-14).

Advokatfirman Vinge KB (2018), *Allmänna Villkor (S 2018:1)*. Tillgänglig på <https://www.vinge.se/media/jbmnr3im/allmanna_villkor_s_2018_2.pdf> (besökt 2020-04-14).

Council of Bars and Law Societies of Europe (2019), *Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers*. Tillgänglig på <https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/D EONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf> (besökt 2020-05-05).

Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB (2018), *Allmänna villkor för Mannheimer Swartling (S 2018:1)*. Tillgänglig på <<https://www.mannheimerswartling.se/globalassets/msa-allmanna-villkor-2018.pdf>> (besökt 2020-04-14).

MAQS (2013), *Rekordskadestånd i Prosolviamålet – ökar ansvaret för styrelsen eller har revisorerna tagit över en del av det?*. Tillgänglig på <<https://maqs.com/wp-content/uploads/2015/04/MAQS-P%C3%A5-agendan-Corporate-MA-december-2013.pdf>> (besökt 2020-04-26).

Setterwalls Advokatbyrå (2019), *Allmänna uppdragsvillkor (2019:1)*. Tillgänglig på <https://setterwalls.se/sites/setterwalls.se/files/setterwalls_allmanna_oppdragsvillkor_2019-1.pdf> (besök 2020-04-14).

Sveriges advokatsamfund (1996), *Vägledande uttalande angående begränsning av advokats skadeståndsansvar*. Tillgänglig på <https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/vagledande-uttalanden/78898_20061009103203.pdf> (besökt 2020-04-14).

Sveriges advokatsamfund (1998), *Cirkulär nr 18/1998 – Allmänna villkor för advokatuppdrag*. Tillgänglig på <https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/cirkular/11619_20061016140450.pdf> (besökt 2020-04-22).

Sveriges advokatsamfund (2016), *Vägledande regler om god advokatsed (Med kommentar, reviderad juni 2016)*. Tillgänglig på <https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/advokatetik/vagledande-regler-2016-med-kommentarer-juni-2016.pdf> (besökt 2020-03-13) [cit. VRGA (2016)].

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1939 s. 374.

NJA 1951 s. 656.

NJA 1957 s. 621.

NJA 1981 s. 1091.

NJA 1987 s. 692.

NJA 1992 s. 243.

NJA 1992 s. 502.

NJA 1993 s. 41 I–II.

NJA 1994 s. 532.

NJA 1994 s. 598.

NJA 1995 s. 274.

NJA 1995 s. 693.

NJA 2003 s. 403.

NJA 2007 s. 879.

NJA 2010 s. 577.

NJA 2011 s. 411.

NJA 2013 s. 145.

NJA 2013 s. 842.

NJA 2014 s. 272.

NJA 2014 s. 684.

NJA 2015 s. 1040.

NJA 2017 s. 113.

NJA 2018 s. 414.

Mål T 2841-18.

Hovrätterna

Svea Hovrätt, RH 21:82.

Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-08-15 i mål nr 4207-10.

Avgöranden från Advokatsamfundets disciplinnämnd

TSA 1960 s. 41 fall 12.

TSA 1962 s. 20 fall 11.

TSA 1972 s. 127 fall 11.

TSA 1972 s. 128 fall 13.

TSA 1979 s. 81 fall 9.

Advokaten 1996 s. 23 fall 3.

Advokaten 1996 s. 23 fall 4.

Ärende 159/1994 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 86 [cit. ärende 159/1994].

Ärende 87/2004 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 50 [cit. ärende 87/2004].

Ärende 154/2004 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 86 [cit. ärende 154/2004].

Ärende 9/2005 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 86 [cit. ärende 9/2005].

Ärende 10/2006 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 80 [ärende 10/2006].

Ärende 214/2007 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 86 [cit. ärende 214/2007].

Ärende 38/2008 (ej publicerat), i: Peyron, Claes (2017), *Advokatetik: en praxisgenomgång*. 2 uppl. m. supplement, Sveriges advokatsamfund, s. 50 [cit. ärende 38/2008].